

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

Katedra Obchodního práva

**Rozhodčí smlouva v mezinárodním a vnitrostátním
obchodním styku**

Diplomová práce

Zuzana Hrubá

Vedoucí diplomové práce:

Prof. JUDr. Monika Pauknerová, DSc.

Duben, 2014

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla použita k získání jiného, nebo stejného titulu.

V Praze, dne 8.4.2014

Zuzana Hrubá

Poděkování:

Děkuji paní prof. JUDr. Monice Pauknerové, DSc., vedoucí své diplomové práce, za cenné připomínky a odborné rady při jejím zpracování.

V Praze, dne 8.4.2014

Zuzana Hrubá

Obsah

Obsah	4
ÚVOD	6
1.2. Historický vývoj rozhodčího řízení	9
2. POJEM A PRÁVNÍ POVAHA ROZHODČÍHO ŘÍZENÍ	11
2.1. Pojem rozhodčího řízení	11
2.2. Právní povaha rozhodčího řízení.....	12
3. VÝHODY A NEVÝHODY ROZHODČÍHO ŘÍZENÍ	15
3.1. Výhody rozhodčího řízení	15
3.2. Nevýhody rozhodčího řízení	17
4. ROZHODČÍ SMLOUVA	18
4.1. Arbitrabilita sporu- její pozitivní a negativní vymezení.....	20
4.2. Důsledek nedostatku arbitrability.....	22
4.3. Vztah smlouvy hlavní a rozhodčí.....	23
4.4. Druhy rozhodčí smlouvy.....	26
4.5. Rozhodčí smlouva u stálých rozhodčích soudů a v řízení <i>ad hoc</i>	28
5. NÁLEŽITOSTI ROZHODČÍ SMLOUVY	31
5.1. Podstatné náležitosti rozhodčí smlouvy.....	31
5.1.1. Forma rozhodčí smlouvy.....	31
5.1.2. Definovaný právní vztah	33
5.1.3. Arbitrabilita sporu.....	33
5.1.4. Způsobnost stran uzavřít rozhodčí smlouvu.....	34
5.2. Doporučené náležitosti rozhodčí smlouvy.....	35
5.2.1 Rozsah rozhodčího řízení.....	35
5.2.2 Místo rozhodčího řízení	36
5.2.3 Počet rozhodců, způsob jejich určení	36
5.2.4 Jazyk rozhodčího řízení.....	37
5.2.5 Aplikovatelné právo k rozhodčí smlouvě.....	37
5.3. Libovolná náležitost stran- možnost odvolání se k soudu	38
5.3.1 Definitivnost rozhodčího nálezu.....	38
6. NEPLATNÉ ROZHODČÍ SMLOUVY	43
6.1 Důsledek neplatně sjednané smlouvy.....	43
6.1.1 Zpochybnění platnosti rozhodčí smlouvy během rozhodčího řízení	43
6.1.2 Žaloba na určení neplatnosti rozhodčí smlouvy	44
6.2 Vadné rozhodčí smlouvy v mezinárodní obchodní arbitráži.....	45
6.2.1 Rozporuplnost rozhodčí smlouvy	45
6.2.2 Neurčitost rozhodčí smlouvy	45
6.2.3 Neúčinnost rozhodčí smlouvy.....	46
6.2.4 Napadení platnosti rozhodčí smlouvy- princip competence-competence.....	47
7. PLATNÁ ROZHODČÍ SMLOUVA A JEJÍ ÚČINKY	49
7.1 Závazek podrobit spor rozhodčímu řízení.....	49
7.2 Založení pravomoci rozhodce.....	50
7.3 Zánik pravomoci obecného soudu	50
8. ZÁNİK ROZHODČÍ SMLOUVY	52
8.1 Postup rozhodčí smlouvy	52
ZÁVĚREM	54
SEZNAM ZKRATEK	57
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	58

Česká literatura.....	58
Zahraniční literatura	58
JUDIKATURA.....	58
Judikatura ČR.....	58
Zahraniční judikatura	59

ÚVOD

Rozhodčí řízení se v posledních letech stalo oblíbeným způsobem řešení vzniklých sporů mezi stranami a to nejen v České republice, ale hlavně na mezinárodní úrovni. Vznikají nové instituce podporující tento alternativní způsob řešení sporů, státy upravují svou legislativu a přizpůsobují ji tak, dá se říct, novému trendu, jen aby udržely krok se světem, ve kterém se tento mechanismus vyvíjí.

Koncept rozhodčího řízení je ve svém původu velmi jednoduchý. Strany, mezi kterými vznikl určitý spor, se dohodnou na postoupení tohoto sporu soukromé osobě či instituci, které důvěřují. Tato osoba přehodnotí všechny fakty daného případu, vyslyší strany a pak rozhodne. Rozhodnutí je potom finální a závazné a to právě proto, že se tak strany dohodly. Samotná závaznost a konečnost rozhodčího nálezu nevyplývá ani tak z moci určitého státu, než ze smlouvy, kterou strany vstupují do tohoto typu řízení.

Z tohoto konceptu je pochopitelné, proč si mnohé státy, mezinárodní společnosti, či soukromé osoby zabývající se svými spory vybrali rozhodčí řízení či mezinárodní arbitráž jako cestu, kterou se dopracovat k uspokojivému výsledku. Mnohem složitější otázkou však je, jak se vůbec tento systém dostal k tomu, aby byl široce uznáván.

Rozhodčí řízení či mezinárodní arbitráž mezi stranami z různých států je určitým hybridem. Začíná jako soukromá dohoda stran upravující situaci v případě vzniklého sporu, po jeho vzniku se transformuje na soukromé řízení, které se řídí hlavně podle požadavků obou stran. Končí však závazným a konečným rozhodnutím, které má právní sílu a strany se ním musí řídit a akceptovat jej. Dá se tedy říct, že tento soukromý způsob řešení konfliktů stran má ve výsledku veřejný efekt, protože je realizován státem a vyjádřen národním právem tohoto státu.

Rozhodčí řízení v podobě, v jaké je dnes, ztratilo svou povahu jednoduchosti a v současné době je komplexnější a víc institucionalizované, základní črty mu však zůstali. Pořád se zakládá na soukromé dohodě stran zakládající právo rozhodce či rozhodčí instituce spor projednat a rozhodnout. I když se teď toto řízení více komplikuje, zásadní autonomie stran pořád sehrává tu nejdůležitější roli. Pokud se obě strany po vzniku sporu rozhodnou změnit povahu řízení, mají možnost od smlouvy odstoupit, či nepřipisovat jí žádné účinky a jsou svobodné v tom, aby vstoupily do řádného civilního procesu. Co však v případě, že se jenom jedna z těchto stran takto rozhodne? V takovém případě vzniká komplikovaná situace, kdy strany sporu nesdílejí stejný názor na to, které řízení by mělo být zahájeno, a přesně v této chvíli nastupuje na scénu důležitost závazku vyjádřeného v rozhodčí smlouvě.

Cílem této práce není průběh celého rozhodčího řízení, ale zaměření se na první jeho aspekt, kterým vzniká vůbec možnost vstoupit do tohoto alternativního způsobu řešení konfliktů stran.

V jednotlivých kapitolách se proto budu soustředit zejména na rozhodčí smlouvu jako takovou, včetně všech jejích podstatných náležitostí a jejího postavení v celém systému rozhodčího řízení, a to jak v České republice, tak v mezinárodní arbitráži. Budu se taky zabývat různými pohledy na jednotlivé problémy vznikající při jejím sepsování a situacemi, kdy jedna ze stran brání zahájení tohoto typu řízení i přes existenci rozhodčí smlouvy.

Nakonec se zaměřím i na situaci, která v posledních letech hlavně v mezinárodní arbitráži komplikuje průběh řízení, a to možnost odvolání se proti rozhodčímu nálezu k obecným soudům. K úplnému pohledu na tuto problematiku jsem proto do své práce zahrnula i některé aspekty samotného průběhu řízení a rozhodování tribunálu.

1. HISTORIE ROZHODČÍHO ŘÍZENÍ

Jednou ze základních funkcí státu bylo vždy rozhodování sporů mezi jednotlivci a není pochyb, že tyto spory vznikaly už i v předstátním období. V tomto čase byl soudcem zejména kněz, který vstupoval do styku s nadpřirozenými silami a vykládal jejich přání lidu.

V dalších pokročilejších obdobích, kdy vznikaly teritoriálně organizované vyšší útvary měl určitý význam při rozhodování sporů i rozhodce nebo smluvčí, který však zůstával mocensky negarantovanou proklamací.

1.1. Vznik rozhodčího řízení

V 12.-13. století se rozhodčí řízení rozvinulo zejména v západních zemích a ovlivnilo tak i vývoj tohoto řízení v Čechách, kde se strany mohli rozhodnout pro rozhodčí řízení v zásadě při každém sporu a v každém stupni soudního řízení. Prvním písemným záznamem o tom byl břeclavský text Statut Konráda Oty *o zlubném súdu*, který umožňoval lidem vyřizovat si drobné spory za pomoci smluvčích. Rozhodčí smlouva, která zakládala právo na rozhodování sporu rozhodcem musela obsahovat některé podstatné náležitosti, jako předmět rozhodčího řízení, jména rozhodců, lhůtu, ve které mělo dojít k vyhlášení nálezu a také sankci, pro případ, že by se jedna ze stran odmítala podrobit vyslovenému nálezu.

Rozhodci se určovali na základě předchodzí dohody stran, přičemž každá ze stran zpravidla určovala jednoho rozhodce. Staré české soudní právo však umožňovalo zvolit si i větší počet rozhodců, nebo také náhradníka v případě, že by vybraný rozhodce zemřel, nebo by nemohl rozhodovat z jiných důvodů.

Rozhodčí smlouva obsahovala i sankci, kterou bylo většinou ztráta sporu nebo pokuta a postihovala stranu, která se odmítala nálezu podrobit.

Na základě takto dohodnuté rozhodčí smlouvy pak rozhodci zjišťovali skutkový stav a to pomocí provádění výslechnů stran a důkazů. Po takto provedeném dokazování následovalo vyhlášení rozhodčího nálezu, který se vyhotovoval písemně a zakládál se do desk. V prided, že k písemnému vyhotovení nedošlo, byl rozhodce povinen v případě žádosti strany podat před soudem svědectví o nálezu¹.

¹Schelle K., Schelleová I., *Alternativní způsoby řešení obchodních sporů*, Brno-Černá pole: KEY Publishing s.r.o.,

1.2. Historický vývoj rozhodčího řízení

Další vývoj a právní úprava rozhodčího řízení závisely na kodifikacích civilního procesu. Základy moderního civilního řízení zasahují až do období osvíceného absolutizmu, zejména do období panování Josefa II.

Od druhé poloviny 19. století se úprava rozhodčího řízení objevila zejména v rakouském procesním zákonodárství a to konkrétně v Civilním soudním řádu z roku 1895. Základem pro rozhodčí řízení byl platný projev vůle jednotlivců vyjádřený ve smlouvě – *compromissum*, které zákon předepisoval nutnost písemné formy, a na základě které měla být určitá sporná věc rozhodnuta soukromou osobou.

Postupem času vznikaly i zákony, které upravovaly rozhodčí řízení v konkrétních věcech, jako např. zákon č. 76/1875, který zavádí burzovní rozhodčí soudy příslušné rozhodovat spory z burzovních obchodů povinně (pokud strany písemně příslušnost takového soudu nevyloučily) a rovněž spory vznikající při obchodu se zbožím stojícím mimo burzu.

Kromě obchodních sporů bylo možné v rozhodčím řízení rozhodovat i spory jiné, zejména týkající se pracovních věcí. Zákon č. 330/1921 zřídil rozhodčí komisi pro samostatně výdělečně činné závody se závodními výbory, která rozhodovala jak o věcech veřejnoprávních tak i soukromoprávních zahrnujících zejména věci týkající se propuštění dělníka, nárok na mzdu atd. Rovněž byla vytvořena rozhodčí komise pro pracovní spory z domácké práce, které příslušelo rozhodovat spory o pracovních a mzdových poměrech domácké práce² nebo rozhodčí soudy bratrských pokladen zabývající se spory mezi bratrskými pokladnami a jejichmi pojištěnci.

Rozhodčí řízení se nevyvíjelo pouze na domácí úrovni, ale také na úrovni mezinárodní. Potřeba takového rozhodčího řízení vzrůstala zejména mezi dvěma světovými válkami a to v roce 1923, kdy byl v Ženevě přijat Protokol o doložkách o rozsudím, který podepsalo i tehdejší Československo. Signatářské státy se v něm zavázaly, že spory z obchodní smlouvy předloží rozhodčímu řízení, když se bude konat v jiném státě než v tom, jehož pravomoci jsou podrobené strany smlouvy. Na protokol pak navazovala Úmluva o vykonatelnosti cizích rozhodčích výroků, podle které byly rozhodčí výroky vydané podle Protokolu vykonatelné na území příslušných států a to podle tam platných exekučních předpisů.

V roce 1950 byl Rakouský civilní řád nahrazen novým, který nabyl účinnosti 1. ledna 1954. I když rozhodčí řízení jako takové zachoval, omezil rozhodčí smlouvu a to tak, že jí bylo možné sjednat jenom, jestliže jednou ze stran byla československá právnická osoba.

² Schelle K., Schelleová I., *Alternativní způsoby...*, op.cit. sub 1, s. 27.

Po roce 1948 došlo také k jednostranné obchodní orientaci na socialistické země v čele se Sovětským svazem, kterou zakládalo vytvoření Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP). Postupně byly zřizované rozhodčí soudy, kterým příslušelo rozhodovat hospodářské spory mezi členskými státy a RVHP. V Československu byl takovým soudem Rozhodčí soud Československé obchodní komory zřízen v roce 1949.

Na začátku 60. let pak došlo k výrazným změnám v oblasti rozhodčího řízení. Rozhodčí řízení bylo společně s výkonem rozhodčích nálezů umístěno do jednotné právní úpravy zákona č. 98/1963 Sb. a přetrvalo až do roku 1995, kdy byl přijat nový zákon č. 216/1994 jako výsledek složité legislativní přípravy, v průběhu které bylo přihlíženo k právním úpravám členských států Evropské Unie a ustanovením vzorového zákona UNCITRAL o mezinárodní obchodní arbitráži³.

³ Schelle K., Schelleová I., *Alternativní způsoby...*, op.cit. sub 1, s. 36-37.

2. POJEM A PRÁVNÍ POVAHA ROZHODČÍHO ŘÍZENÍ

2.1. Pojem rozhodčího řízení

Rozhodčí řízení patří k jednomu z nejstarších způsobů urovnání sporů mezi stranami. Jak jsem již uvedla v předcházející kapitole, známky existence rozhodčího řízení nalezneme už i v raném středověku. Co ale přesně pojem rozhodčí řízení znamená? Je to alternativní způsob rozhodování sporů soukromými osobami nebo nestátními rozhodčími institucemi, které jsou dotčenými právními předpisy zmocněny předložený spor projednat a pak vydat závazné rozhodnutí. Jde tedy o alternativu oproti soudnímu řízení, kde strany projevují vůli odevzdat svůj spor neutrální soukromé osobě nebo nestátní instituci, která daný spor projedná, a na základě toho vydá určité závazné a vykonatelné rozhodnutí.

Kromě vnitrostátního rozhodčího řízení existuje také mezinárodní rozhodčí řízení, ve kterém se projednávají spory z mezinárodních obchodních styků. V České republice tento způsob řešení sporů upravuje zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů (dále jen “ZRŘ”), který nabyl účinnosti 1.ledna 1995 a od 1.ledna 2014 byl značně novelizován. Text zákona vychází z ustanovení Vzorového zákona UNCITRAL, zároveň se ale v mnohém s tímto vzorovým zákonem rozchází:

- ustanovení ZRŘ se používají i na projednávání rozhodčích sporů uvnitř ČR
- rozhodci nemají právo vykládat rozhodčí nálezy
- rozhodčí řízení je v zásadě ústní, ale strany mají možnost dohodnout se jinak
- rozhodci nejsou oprávněni nařizovat předběžná opatření
- ve sporech s mezinárodním prvkem se rozhodné právo určuje podle kolizních norem České republiky, pokud si ho strany samy nezvolí⁴

Pojem “rozhodčí řízení” nebo “arbitrážní řízení” mohou v běžném životě a taky v právních normách nést různý význam nebo sledovat odlišný účel. Jako příklad lze uvést např. Rozhodčí soudy a komise, které obligatorně namísto soudů řeší spory mezi hospodářskými subjekty. V bývalé ČSSR šlo např. o státní arbitráž, orgán, jehož pravomocí bylo rozhodovat hospodářské spory tuzemských organizací pro mezinárodní obchod. V současné době by to mohl být institut

⁴ Růžička K., *Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky*, 2. rozšířené vyd., Pelhřimov: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s.20-21.

finančního arbitra, jehož pravomoc a postavení je upraveno zákonem č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi⁵

2.2. Právní povaha rozhodčího řízení

Na to, aby byla založena pravomoc soukromých osob, nebo nestátních institucí pro rozhodování jednotlivých sporů, musí být splněny určité podmínky. Jednou ze základních podmínek je přípustnost řešení sporu v rozhodčím řízení na základě příslušného právního řádu. Další podstatnou a neopomenutelnou podmínkou je platná dohoda stran, ve které si strany ujednají projednání sporu v rozhodčím řízení. U mezinárodního rozhodčího řízení může být situace složitější, nakolik jednotlivé fáze řízení mohou být podřízené více právním řádům, zejména místu realizace řízení a místu nuceného výkonu rozhodnutí, které se také může měnit podle toho, kde se nachází majetek povinného. Význam právních řádů je značný zejména v případech, kdy strany nebo i samotní rozhodci zamýšlejí využít spolupráci veřejné moci působící v místě realizace rozhodčího řízení.

I když má rozhodčí řízení spíše soukromoprávní charakter, hlavně proto, že je možné jej realizovat na základě ujednání stran, samotné řízení si drží svou veřejnoprávní povahu. Řízení je řízením sporným a pravomoc rozhodců projednávat jednotlivé spory je založena a ohraničena zákonem. Jejich pravomoc tedy nevzniká pouhou dohodou stran obsaženou ve smlouvě, jejich postavení a pravomoci jsou delegované státem, a ten může také rozhodčí řízení za určitých okolností kontrolovat nebo pomáhat přes obecné soudy tam, kam rozhodčí řízení nedosahuje⁶.

Na právní povahu rozhodčího řízení existuje mnoho pohledů a teorií, přičemž se postupem času vyvinulo několik doktrín, které se pokouší o vysvětlení právní povahy rozhodčího řízení. První z nich je teorie smluvní, kterou lze dále rozlišit na klasickou a moderní. U klasické smluvní teorie sehrává důležitý úkol rozhodčí smlouva, ve které jsou rozhodci chápáni jako zástupci jednotlivých stran, kteří mají zjistit, co si strany dohodly v původní smlouvě, a poté tuto skutečnost uvést do rozhodčího nálezu. Rozhodčí nález samotný představuje také smlouvu, kterou uzavírají rozhodci jako zástupci jednotlivých stran. Rozhodování rozhodců podle této teorie není žádným způsobem omezováno a je možné jej vynutit v kterémkoliv státě. Naproti tomu stojí smluvní teorie moderní, která trvá na tom, že rozhodci nejsou zástupci a rozhodčí nález není smlouvou, i když svou povahou patří rozhodčí řízení k právu smluvnímu. Rozhodčí smlouva je podle této teorie smlouvou *sui generis* řídicí se vlastními pravidly, přičemž se dotýká jak smluvního soukromoprávního práva, tak zvláštního rozhodčího řízení. Další teorií a pohledem na povahu rozhodčího řízení je teorie

⁵Rozehnalová N., *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*, 3.aktualizované vyd., Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 55-56.

⁶Rozehnalová N., *Rozhodčí řízení...*, op.cit. sub 5, s.57- 58.

jurisdikční, která předpokládá kontradiktornost rozhodčího řízení. Podle tohoto pohledu má každá ze stran vlastní stanovisko, které se snaží prosadit. Rozhodci tedy skutečně mají pravomoc daný spor vyřešit a rozhodnout o nárocích jednotlivých stran. Tato pravomoc je jim přitom dána na základě zákona připouštějícího rozhodčí řízení. I tato teorie má však několik různých směrů, které se ve své zásadě poněkud rozcházejí. Větev delegační teorie zastává názor, že pravomoc rozhodců není založena dohodou stran, ale státem, který na rozhodce deleguje svá práva a ten se tedy dočasně stává soudcem v dané věci. Naproti tomu rozsudková teorie stanovuje, že rozhodčí nález je rozsudkem a v zahraničí je vynutitelný jako soudní rozhodnutí cizího státu. Nakonec teorie národního práva říká, že pravomoc rozhodců je dána národním právem a jen toto právo může rozhodce zmocnit k projednávání jednotlivých sporů.

Kromě prvních dvou zmíněných teorií existuje i další, ve které se prolínají prvky jak smluvní, tak jurisdikční teorie, zejména v pohledu na rozhodčí nález. Ten vidí jako něco mezi rozsudkem a smlouvou. To znamená, že se strany ve smlouvě dohodnou na projednání sporu rozhodcem v rozhodčím řízení. Když je rozhodce ustanoven, vystupuje jako soudce, který je oprávněn vydávat závazná rozhodnutí.

Poslední teorií je autonomní, která se vyvinula ve druhé polovině 20. století, podle které povahu rozhodčího řízení nelze vysvětlit ani jednou z předchozích tří teorií. Představitelé tohoto přesvědčení upozorňují na to, že se má na rozhodčí řízení nahlížet jako na celek, a je potřeba pátrat po jeho účelu. Právní úprava má potom sledovat veškeré potřeby jeho uživatelů. Zvláštní pozornost má být věnována zejména mezinárodní obchodní arbitráži, protože ta tvoří budoucnost rozhodčího řízení⁷. Co je ale mezinárodní arbitráž a jak ji vymezit? Za mezinárodní arbitráž, neboli mezinárodní rozhodčí řízení se považuje situace, kdy řízení obsahuje mezinárodní prvek, který se může projevat v:

- účastnících řízení (příslušníci různých států)
- subjektech právního vztahu, tj. stranách smlouvy
- předmětu právního vztahu (předmět smlouvy se může nacházet v jiném státě, plnění smlouvy se má odehrát v zahraničí atd.)

Mezinárodní povahu může mít i řízení jiné, a to absolutní nebo relativní. Absolutní řízení znamená situaci, kdy z pohledu kteréhokoli státu jde pořád o mezinárodní řízení. Zejména jde o případy, kde mají účastníci řízení vazby na více právních řádů, ve smyslu sídla podnikání, bydliště atd. Může se ale jednat i o případ, kdy sice strany sporu mají vazbu jenom k jednomu právnímu řádu, předmět sporu ale obsahuje mezinárodní prvek.

⁷ Růžička K., *Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem...*, op.cit. sub 4, s. 23-24.

Další situací může být relativní řízení, u kterého je řízení považováno za mezinárodní pouze z pohledu některých států. K takové situaci může dojít v případě, že mají strany sídlo podnikání na území jednoho státu, pro rozhodování svého sporu si ale zvolí sudiště v státě jiném, přičemž jak soukromoprávní vztah, tak procesní neobsahují mezinárodní prvek⁸.

Vymezení vnitrostátního rozhodčího řízení je pak mnohem jednodušší. Je to případ, kdy je rozhodčí řízení vázáno pouze k jednomu státu, tedy na něj dopadají tuzemské procesní normy.

⁸ Rozehnalová N., *Rozhodčí řízení...*, op.cit. sub 5, s. 60-67.

3. VÝHODY A NEVÝHODY ROZHODČÍHO ŘÍZENÍ

S postupným nárůstem počtu rozhodčích řízení jak v ČR tak na mezinárodní úrovni se častěji také setkáváme s porovnáním rozhodčího řízení s řízením u obecných soudů. Je všeobecně známo, že rozhodčí řízení má řadu výhod, mezi které patří zejména rychlost projednání sporu s nižšími náklady než u řízení před obecnými soudy. Tyto výhody však záleží od konkrétních podmínek případu a také chování stran. I když se více setkáváme s literaturou, která vyjmenovává hlavně pozitivní stránky rozhodčího řízení, někteří autoři uvádějí i řadu nevýhod pramenících zejména z chování stran sporu, které svou nespoluprací a snahou oddalovat vyřešení sporu můžou lehko zmařit vydání rozhodčího nálezu.

3.1. Výhody rozhodčího řízení

Rozhodčí řízení je známo zejména pro celou řadu nezanedbatelných výhod, které strany přesvědčují o vstoupení do tohoto řízení v případě sporu. Jednou z hlavních kladných stránek je dost široká autonomie stran i rozhodců. Strany se mohou v rozhodčí smlouvě dohodnout na volbě nevládní soukromé osoby či instituce, která spor rozhodne, tedy na volbě rozhodců či rozhodčího soudu⁹, ale kromě těchto základních ujednání si také mohou zvolit místo projednání sporu, či dokonce jazyk jednání. Možnost sjednat si místo sporu napomáhá stranám při dosažení neutrality, tedy výběr takové rozhodčí instituce, která se nenachází ani v jednom státě stran, takže se žádná ze stran nemůže cítit v nevýhodě. Velmi často se také stává, že si strany určují, kterým právním řádem se bude řídit meritum sporu.¹⁰ V případě, že by si strany nesjednali žádné z těchto pravidel, nastupuje vůle rozhodců, kteří pravidla určí sami.

V rámci této autonomie stran, jak už bylo řečeno výše, mají strany možnost také dohodnout si způsob volby rozhodce, popřípadě přímo v rozhodčí smlouvě zahrnout výběr konkrétního rozhodce. Touto cestou mají strany jistotu, že spor bude posuzován odborníky v daném oboru, kteří spor rozhodnou kvalifikovaně¹¹. Právě toto pravidlo je spatřováno jako jedna z velkých výhod oproti řízení před obecnými soudy, kde soudcům často chybí odborná znalost v jednotlivých oblastech, ze kterých se spory projednávají. Právě tato skutečnost může potom způsobit přetahování řízení zejména kvůli potřebě jmenování různých znalců a odborníků.

Tímto se dostáváme k další výhodě rozhodčího řízení, a tou je rychlost projednání sporu. Tato výhoda taky patří k jedné z hlavních. Některé stálé rozhodčí soudy stanovují lhůty, ve kterých

⁹ Born G., *International arbitration: law and practice*, The Netherlands: Kluwer Law International, 2012 s. 4.

¹⁰ Rozehnalová N., *Rozhodčí řízení...*, op.cit. sub 5, s. 81-85.

¹¹ Růžička K., *Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem...*, op.cit. sub 4, s.26.

má být vydán rozhodčí nález, délku řízení však mohou ovlivnit i strany samy tím, že si zvolí určitý typ arbitráže, jako například tzv. urychlené rozhodčí řízení. V tomto řízení, jak už jeho název sám napovídá, je určená velmi krátká lhůta, ve které má být o sporu rozhodnuto. Rychlost rozhodčího řízení je také ovlivněna tím, že se řízení končí vydáním konečného a závazného nálezu bez možnosti odvolání, na rozdíl od běžného procesního řízení. Odvolání je spíše výjimečné a musí být stanovené v rozhodčí smlouvě.¹² Rozhodčí soud nebo rozhodci nevydávají stanoviska či různá doporučení, které by strany mohly odmítnout či nějak diskutovat. Je to proces, který končí v první instanci vydáním závazného nálezu, pro který může být nařízen nucený výkon (exekuce) v případě, že by se jím neúspěšná strana odmítla řídit¹³. A právě z této vlastnosti vychází další pozitivum rozhodčího řízení a to jednoinstančnost.

Vzhledem ke zmíněné jednoinstančnosti strany v České republice, neúspěšné v rozhodčím řízení, využívají institutu stížnosti k Ústavnímu soudu. Právo podat takovou stížnost je zakotveno v čl. 87 odst. 1 písm. d.) Ústavy¹⁴ a v § 72 odst. 1 písm. a.) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu¹⁵, který říká že: *„ústavní stížnost je oprávněna podat fyzická nebo právnická osoba, jestliže tvrdí, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byla účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno její základní právo nebo svoboda zaručené ústavním zákonem.“* Ústavní soud v řízení sp. zn. IV.ÚS 435/02¹⁶ však dospěl k závěru, že: *“ Rozhodčí nález vydaný Rozhodčím soudem není pravomocným rozhodnutím orgánu veřejné moci.”* Tento závěr soud odůvodnil zejména tím, že senát Rozhodčího soudu je ustanoven vůli stran, přičemž je považován za soukromou osobu a nepatří tak do soustavy soudů podle zákona o soudech a soudcích. Kvůli tomu tedy není považován za orgán veřejné moci, soudem je jen podle názvu, a proto ani rozhodnutí, která vydává, nemohou být posuzována jako rozhodnutí orgánu veřejné moci. Praxe Ústavního soudu je tedy taková, že všechny zatím podané ústavní stížnosti týkající se rozhodčích nálezů, byly Ústavním soudem odmítnuty jako nepřípustné¹⁷.

Jednou z mimořádných výhod rozhodčího řízení je neveřejnost řízení, co napomáhá stranám lépe utajit existenci sporu. I když tato výhoda spíš vychází z procesních záruk rozhodčího řízení, protože je ovládáno zásadou neveřejnosti, strany mohou existenci řízení utajit i už zmíněnou délkou řízení či určením místa jednání.

Poslední výhodou rozhodčího řízení, které sehrává důležitou roli, a to zejména v mezinárodní arbitráži, je určitá jistota o budoucím uznání a výkonu rozhodčího nálezu v

¹² Rozehnalová N., *Rozhodčí řízení...*, op.cit. sub 5, s. 83.

¹³ Born G., *International arbitration...*, op. cit. sub 9, s. 4.

¹⁴ Zákon č. 1/1993, Ústava České republiky.

¹⁵ Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

¹⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV.ÚS 435/02 ze dne 22.10.2002.

¹⁷ Růžička K., *Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem...*, op.cit. sub 4, s.24-27.

jednotlivých státech. Na rozdíl od soudních rozhodnutí, která nejsou ve většině případů uznávána v jiných státech, protože často chybí vůbec nějaká mezinárodní smlouva mezi státy, která by stanovovala povinnost uznat cizí soudní rozhodnutí, rozhodčí nález je často uznáván na základě Newyorské úmluvy o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů, která ve své povaze nemá podobnou analogii ve světě mezinárodních smluv o uznání cizích soudních rozhodnutí¹⁸.

3.2. Nevýhody rozhodčího řízení

Jak už jsem uvedla v úvodu kapitoly, řada autorů se neztotožňuje pouze s pozitivy rozhodčího řízení, ale zároveň uvádí i některé nevýhody, které se v průběhu řízení mohou objevit. Většina těchto potenciálních nevýhod však může být v řízení eliminována.

Za jednu z nejzávažnějších nevýhod je považován rozdíl v jednotlivých právních řádech v arbitrabilitě (přípustnosti) sporu. To znamená, že zatím co v státě projednávání sporu je spor arbitrabilní, v místě nuceného výkonu rozhodčího nálezu ne. Tato skutečnost může velmi negativně ovlivnit vedení sporu zejména v mezinárodních rozměrech.

Jednou z nevýhod může být i problém s předběžným opatřením, protože ve většině států nemá rozhodce právo sám rozhodnout o nařízení předběžného opatření a proto se strany v této části řízení musejí spoléhat na obecné soudy v místě vedení sporu.

Další nevýhody se pojí spíše s činností jednotlivých stran sporu, které také mohou negativně přispět k vývoji a samotnému procesu rozhodování. Celé rozhodčí řízení je ve značné míře ovlivněné chováním stran, a to zejména spoluprací s rozhodčími institucemi. Negativa se pak lehkou mohou projevit v tom, že se strany snaží napadat platnost rozhodčí smlouvy, nepřebírají zásilky nebo se vyhýbají jednání, čímž způsobují značné průtahy v celém rozhodčím řízení¹⁹.

Jak je vidět z této kapitoly, výhody několikrát převyšují negativní dopady rozhodčího řízení, přičemž i tyto mohou být ve značné míře eliminovány, či zcela odstraněny. Rozhodčí řízení umožňuje stranám rozhodnout spory ve velmi krátkém čase, a tak i nepoškozovat své obchodní vztahy či svou reputaci v průběhu zdoluhavých soudních procesů. Právě kvůli tomu roste počet sporů, které strany přenechávají rozhodčím institucím, a to zejména na úrovni mezinárodní, kde každým rokem roste význam mezinárodní obchodní arbitráže.

¹⁸ Born G., *International arbitration*..., op. cit. sub 9, s. 9-16.

¹⁹ Rozehnalová N., *Rozhodčí řízení*..., op. cit. sub 5, s. 85- 86.

4. ROZHODČÍ SMLOUVA

Smlouva o postoupení sporu rozhodci či rozhodčímu soudu je základním kamenem pro rozhodčí řízení a to jak vnitrostátní, tak mezinárodní. Tato smlouva je jakýmsi záznamem souhlasu stran o tom, že jsou ochotny podrobit své vzniklé spory rozhodčímu řízení a přenést tak pravomoc rozhodnout z obecných soudů na soudy rozhodčí.

Základní podmínkou pro projednání sporu v rozhodčím řízení je tedy projev souhlasu stran obsažený v dokumentu, který sám o sobě neznamená zahájení rozhodčího řízení, přesto však má jisté důležité procesní účinky. Jak už bylo řečeno výše, jedním ze základních účinků rozhodčí smlouvy je přenos pravomocí projednat daný spor z obecných soudů na soudy rozhodčí. To znamená, že v případě podání žaloby jednou ze stran k obecnému soudu má druhá strana právo vznést námitku o nedostatku pravomoci obecného soudu daný spor rozhodnout, a to právě z důvodu existence rozhodčí smlouvy uzavřené mezi stranami. Tuto námitku však může uplatnit nejpozději při prvním úkonu ve věci samé. V takové situaci musí soud řízení zastavit a spor neprojednávat, a to podle § 106 odst. 1 OSŘ, který říká: *“Jakmile soud k námitce žalovaného uplatněné nejpozději při prvním jeho úkonu ve věci samé zjistí, že věc má být podle smlouvy účastníků projednána v řízení před rozhodci nebo rozhodčí komisí spolku, nemůže věc dále projednávat a řízení zastaví.”*²⁰ V případě, že by strany projevily vůli na rozhodčí smlouvě netrvat, nebo že netrvají na projednání sporu rozhodčí komisí spolku, soud má právo daný spor rozhodnout. Soud spor projedná i v případě neplatně sjednané rozhodčí smlouvy, či její neexistence, a také v situaci, kdy věc nemůže být podle práva České republiky podrobena rozhodčí smlouvě, či samotný rozhodčí soud vyjádřil vůli daným sporem se nezabývat.

Z praxe obecných soudů je vidět, že podle zmiňovaného ustanovení postupují. Krajský soud v Olomouci v roce 2001 rozhodol, že rozhodování sporů týkajících se rozhodčí smlouvy mají náležet do pravomoci rozhodčího soudu, nikoliv soudu obecného²¹. Stejným způsobem rozhodl i Vrchní soud v Praze, který označil existenci platné rozhodčí smlouvy za překážku v řízení, v případě které musí obecný soud odkázat strany na rozhodčí řízení²².

V právní praxi se však vedou nekonečné diskuze o tom, jakou právní povahu vlastně rozhodčí smlouva má. Mnozí autoři se v názorech rozcházejí a zatím co jedni obhajují stanovisko,

²⁰ zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

²¹ Rozsudek Krajského soudu v Olomouci, sp.zn. 22 Cm 18/2001: *„Posouzení pravomoci rozhodců k rozhodnutí o věci, platnost či neplatnost smlouvy, popř. Posouzení odstoupení žalované od rozhodčí smlouvy je oprávněním rozhodců, kteří o těchto otázkách v rozhodčím řízení rozhodnou. Jinak řečeno, všechny spory účastníků smlouvy vzniklé v souvislosti s ní musí být řešeny v rozhodčím řízení a nikoliv obecným soudem.“*

²² Rozsudek Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 10 Cmo 431/98: *„...jestliže však má být věc projednána podle smlouvy účastníků v řízení před rozhodci, a odpůrce vznesl námitku existující platné rozhodčí smlouvy, soud věc dále neprojednávat a řízení zastaví.“*

že rozhodčí smlouva je smlouvou hmotněprávní, další se spíše přiklání k tomu, že rozhodčí smlouva je smlouvou procesní. Někteří autoři také zastávají názor, že rozhodčí smlouva má povahu smíšené smlouvy, tedy má smluvní základ s procesními účinky²³.

Příznivci hmotněprávní povahy rozhodčí smlouvy vidí v této smlouvě narovnání *sui generis* a podle nich je tedy její úprava podřízena občanskoprávním normám. Pro hmotněprávní povahu rozhodčí smlouvy hovoří zejména její smluvní základ. Je založena dohodou stran, bez které by možnost konat rozhodčí řízení nebylo možné. Právě proto se na ní uplatňují stejná pravidla jako na ostatní smlouvy. Rozhodčí smlouva zavazuje tedy jenom strany navzájem, nikoli rozhodce. Vztah s rozhodcem či rozhodčím soudem vzniká až potom, co vyjádří vůli spor projednat. Štajgr v publikaci *Československé mezinárodní civilní právo procesní* říká o rozhodčí smlouvě že:” jde o úmluvu uzavíranou k docílení určitého procesněprávního účinku, ale to ji nezabavuje hmotněprávní povahy...” Tento názor pak také zastává i Fiala, protože tvrdí, že u rozhodčí smlouvy pořád jde o hmotněprávní smlouvu, a to i když sleduje dosažení určitého procesněprávního účinku. Ve Velké Británii obhajuje toto stanovisko např. Woff, zatím co ve Francii je to Batiffol a Klein. I když má toto pojetí rozhodčí smlouvy poněkud správné názory, nezabývá se vůbec otázkou druhého důležitého prvku rozhodčí smlouvy, a to přesunem pravomocí rozhodnout spor na rozhodčí soudy.

Další tábor autorů se tedy přiklání k tomu, že jak předmět (přenos pravomocí), tak účinky (přenesení pravomocí) rozhodčí smlouvy mají procesní povahu, a proto je rozhodčí smlouva institutem procesního práva. Tato koncepce vychází z povahy prostředí, ve kterém se rozhodčí smlouva pohybuje- tedy v oblasti procesního práva. Zastávce tohoto pojetí je např. Steiner, který říká: “Jestliže předmětem rozhodčí smlouvy je vynětí určité věci z kompetence státních soudů, je zřejmé, že omezit takto jurisdikci soudní a formulovat jiným způsobem proces vedoucí k zajištění života sporných vztahů materiálních, může toliko právo svou povahou procesní, které je jedině povoláno stanovit rozsah takové jurisdikce, a to bez ohledu na to, ve kterém souboru norem, v jakém zákoně a pod jakým označením bude příslušná k tomu směřující regulace právní v jednotlivých právních řádech nebo systémech zmíněna. Mýlit nás nesmí ani okolnost, že se tu o výkonu státní soudní moci rozhoduje toliko na základě smluvního projevu sporných stran.” Dalšími zastánci procesněprávního charakteru rozhodčí smlouvy je i americká judikatura, nebo zastánci ve Francii, např. Pillet, Niboyet či Bertin.²⁴ I tato koncepce však může být určitým způsobem napadena, zejména pak tím, že procesní normy zpravidla upravují jen některé prvky smlouvy (přípustnost projednání sporu v rozhodčím řízení, forma rozhodčí smlouvy atd.). Otázky jako náležitosti projevu vůle neřeší.

²³ Růžička K., *Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem...*, op.cit. sub 4, s. 36-38.

²⁴ LISSE, L., *Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů s komentářem*, Praha: Linde a.s., 2012, s. 85.

Posledním přístupem k právní povaze rozhodčí smlouvy je aplikace smíšené doktríny. Toto pojetí vychází z předpokladu, že rozhodčí smlouva je institut se smluvním základem, pohybující se v prostředí procesního práva. Předmětem rozhodčí smlouvy je tedy přenos pravomocí na rozhodčí soudy, některé aspekty smlouvy jsou však hodnoceny podle smluvního práva²⁵.

4.1. Arbitrabilita sporu- její pozitivní a negativní vymezení

Na to, aby mohl být spor mezi stranami rozhodnut v rozhodčím řízení, musí být splněna podmínka tzv. arbitrability sporu, která vyjadřuje způsobilost sporu být předmětem rozhodčího řízení. Tento pojem rozhoduje o tom, které typy sporů mohou být rozhodnuty v rozhodčím řízení a které naopak náleží vyloženě do pravomoci obecných soudů. Je na právních řádech jednotlivých států, aby samy určily, které spory mohou být podrobeny rozhodčímu řízení, a které naopak nikoliv, a to na základě své vnitřní politické, společenské a ekonomické situace. Proto není možné zejména u mezinárodní arbitráže určit, které spory jsou arbitrabilní a které ne.

V arabských státech např. je poskytnuta zvláštní ochrana smlouvám uzavřeným mezi domácí korporací a zahraniční. Tato ochrana je právě posílena tím, že spory vznikající z takových smluv mohou být rozhodnuty pouze před národními soudy a nespádají tak do rozhodčího řízení. Ve Spojených Státech je na tom podobně spotřebitelská arbitráž, která je neustále kritizována, a několikrát bylo navrženo, aby byly rozhodčí doložky ve spotřebitelských smlouvách považovány za neplatné a to zejména proto, že spotřebitel podepisující takovou smlouvu má často jenom malou šanci rozhodnout se, jestli chce aby byl spor podroben rozhodčímu řízení. Právě proto zákonodárci v jednotlivých státech musí najít rovnováhu v tom, které domácí spory mohou být rozhodnuty pouze obecnými soudy a naopak mezi potřebou podporovat obchodní styky a jejich možnost vyřešit je alternativním způsobem.

Pokud vyvstane otázka arbitrability sporu, je nutné obrátit se na příslušné právní řády států, které tímto sporem mohou být dotčeny, tedy zejména právní řád, kterému podléhají strany sporu, právo, kterému podléhá rozhodčí smlouva, právo podle místa rozhodčího řízení nebo právní řád státu, ve kterém má být rozhodčí nález vykonán²⁶.

Jak už jsem výše zmínila, je v mezinárodní arbitráži těžké jednoznačně určit, které spory není možné rozhodnout tímto alternativním způsobem, hlavně když toto rozhodnutí náleží jednotlivým státům. Je však možné alespoň přibližně indikovat určité kategorie sporů, které většinou nebudou spadat pod arbitráž. Sem budou patřit např. spory trestního práva, dále pak spory

²⁵ Rozehnalová N., *Rozhodčí řízení...*, op.cit. sub 5, s.132- 133.

²⁶ Blackaby N., Partasides C., Redfern A., Hunter M., *Redfern and Hunter on international arbitration*, 5th edition, New York: Oxford University Press Inc., 2009, s. 124.

týkající statutu jednotlivce či korporace (sem patří zejména insolvenční řízení) nebo spory plynoucí z práv průmyslového vlastnictví.

Důležitost arbitrability sporu by neměla být přehlížena, není však potřeba ji nějak zveličovat, a to hlavně proto, že i když v některých případech tento problém může vzniknout, je potřebné si uvědomit, že v dnešní době je ve velké části států většina obchodních sporů arbitrabilních.

V České republice je arbitrabilita sporu vymezena v ZRR, konkrétně v § 2 odst. 1²⁷, který jí vymezuje jednak pozitivně – potřeba majetkového sporu, k rozhodnutí o němž by byl jinak příslušný obecný soud a jednak negativně – vyloučení sporů, vzniklých v souvislosti s výkonem rozhodnutí a sporů vzniklých z konkursu nebo vyrovnání.

Pojem majetkové spory se v tomto případě nevztahuje pouze na spory, ve kterých jde o zaplacení určité peněžité částky, jedná se i o spory, kde je možné předmět plnění ocenit v penězích, proto půjde i o spory plynoucí ze smluv, kterých předmětem bylo splnění určité smluvní povinnosti (často smlouvy o dílo). Judikatura českých soudů dále uvádí, že pod tuto kategorii spadají i spory určovací, u kterých je potřeba určit zda tu určité právo je či není.

Dalším zmiňovaným předpokladem arbitrability je, že k projednání těchto sporů by jinak byly příslušné obecné soudy. Listina základních práv a svobod ve svém čl. 36 odst. 1 uvádí, že každý se může stanoveným způsobem domáhat svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu. Výjimka tedy musí být upravena zákonem. Za takový zákon je možné považovat i ZRR, který stanovuje možnost vynětí určitých sporů z pravomoci soudní. Ve smyslu čl. 36 odst. 1 LZPS se tedy rozhodčí soud považuje za “jiný orgán”.

V obecné rovině je možné tedy arbitrabilitu přiznat jen u těch sporů, které jinak rozhodují obecné soudy. Je-li dána pravomoc jinému orgánu než soudu, není možné tento spor rozhodnout v rozhodčím řízení. V právním řádu České republiky nejsou však spory rozhodované jenom soudy, protože zákony vymezují určité výjimky, ve kterých pravomoc rozhodnout náleží jinému orgánu.

Mezi tyto výjimky patří soukromoprávní spory projednávané správními orgány. V tomto případě však arbitrabilita nemusí být vyloučena zcela. Právo předložit tento spor obecnému soudu vzniká od okamžiku právní moci rozhodnutí správního orgánu, kdy stranám vzniká právo předložit jejich spor obecnému soudu, a tím je založena arbitrabilita²⁸. Tento názor však není jednoznačně uznáván.

²⁷§ 2 Odst. 1 ZRR: *Strany se mohou dohodnout, že o majetkových sporech mezi nimi, s výjimkou sporů vzniklých v souvislosti s výkonem rozhodnutí a incidenčních sporů, k jejichž projednání a rozhodnutí by jinak byla dána pravomoc soudu nebo o nichž stanoví zvláštní zákon, má rozhodovat jeden nebo více rozhodců anebo stálý rozhodčí soud (rozhodčí smlouva).*

²⁸Klein B., Doleček M., *Rozhodčí řízení*, Praha: ASPI, a.s., s. 8-9.

Další kategorií tvoří spory rozhodované ve správním soudnictví, a to hlavně proto, že v těchto případech nejde o majetkový spor, ale spíše o zákonnost rozhodnutí správního orgánu. Právě proto je těmto sporům arbitrabilita odejmuta.

Specifickou kategorií tvoří spory, u nichž je předmětem nemovitost. Právě u této skupiny sporů se názory na arbitrabilitu značně rozcházejí. Podle některých autorů nejsou tyto spory arbitrabilní, jiní zas tvrdí, že i tyto spory mají určitý zásah do majetkové sféry a to zejména v případech, kdy se jedná o zaplacení určité částky.

ZRŘ ve svém § 2 odst. 2 uvádí také další předpoklad arbitrability a to, že musí být možné v dané věci uzavřít smír. Soudní smír upravuje § 99 OSŘ. Ten říká, že je možné uzavřít smír pouze u věcí, u kterých to dovoluje jejich povaha²⁹. Tímto způsobem si stát udržuje svůj dohled u sporů, u kterých existuje vyšší veřejný zájem nebo by vyřešení věci smírem odporovalo dobrým mravům. Za řízení které tedy nelze podřídit smíru se považují zejména:

- a) Řízení týkající se osobního stavu (rozvod manželství, prohlášení za mrtvého, osvojení, o způsobilosti k právním úkonům atd.)
- b) Řízení, které lze zahájit i bez návrhu, tedy řízení které může zahájit i soud (péče o nezletilé, dědické řízení, určení opatrovníka atd.)
- c) Řízení, ve kterých je způsob řešení sporů vymezen právními předpisy³⁰.

4.2. Důsledek nedostatku arbitrability

Nedostatek arbitrability v praxi vede k tomu, že takový spor nemůže být rozhodován rozhodčím soudem a to i navzdory tomu, že strany uzavřely rozhodčí smlouvu. Rozhodčí soud v takovém případě musí řízení zastavit a nesmí v něm pokračovat. Nedostatek arbitrability nelze v řízení zhojit, ani když žádná ze stran v průběhu řízení nic nenamítla. I kdyby rozhodčí soud vydal v takové věci nález, ten by musel být podle § 31 písm a.) ZRŘ zrušen obecným soudem a to z důvodu, že byl vydán nález ve věci, ve které nelze platně uzavřít rozhodčí smlouvu.

Co se týče mezinárodního hlediska, takový nález by byl dle článku 5 odst. 1 písm a.) NYÚ³¹ nevynutitelný ve státech, ve kterých se spor nepovažuje za arbitrabilní. I když by právní úprava státu, ve kterém došlo k vydání rozhodčího nálezu, považovala za spor arbitrabilní, nemusí

²⁹ zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

³⁰ Klein B., Doleček M., *Rozhodčí řízení...*, op.cit. sub 28, s.9-11.

³¹ Vyhláška č. 74/1959 Sb., ze dne 6. listopadu 1959 o *Úmluvě o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů*, čl. 5 odst. 1, písm. a): *Uznání a výkon nálezů mohou být odepřeny na žádost strany, proti níž je nález uplatňován, pouze tehdy, když tato strana prokáže příslušnému orgánu země, v níž je žádáno o uznání a výkon: a) že strany dohody zmíněné v čl. II byly podle zákona, který se na ně vztahuje, nezpůsobilé k jednání nebo že zmíněná dohoda není platná podle práva, jemuž strany tuto dohodu podrobily, nebo, v nedostatku odkazu v tomto směru, podle práva země, kde nález byl vydán.*

to platit ve státě, ve kterém se stejnému druhu sporu tato arbitrabilita nepřiznává. Tento fakt by byl důvodem pro nemožnost výkonu a nevynutitelnost rozhodčího nálezu na území takového státu.

4.3. Vztah smlouvy hlavní a rozhodčí

Problém vztahu smlouvy hlavní a smlouvy rozhodčí se týká všech druhů rozhodčích smluv, nejvýraznější je však u rozhodčí doložky, která tvoří součást hlavní smlouvy. V případě, že se doložka nachází přímo v hlavní smlouvě, vyvstává otázka, jestli je existence rozhodčí smlouvy nějak závislá či dokonce ovlivněna existencí a platností smlouvy hlavní. V praxi se tento problém řeší doktrínou autonomie, která je v mezinárodní obchodní arbitráži známá jako “*principle of severability*”, tedy “*princip separace*”. Tato doktrína vychází z několika premis a to zejména z:

- úmyslu stran podrobit svůj spor rozhodčímu řízení bez toho, aby vyloučily určitou skupinu sporů
- integrita samotného řízení, která by mohla být narušena tím, že by bylo nutné obrátit se na obecný soud s určitou otázkou
- právní předpoklad existence dvou smluv sledujících různý účel
- kontrolní funkce státu nastupující po vydání nálezu³²

Na doktrínu autonomie navazuje doktrína pravomoci (*princip competence-competence*), která je nepřímým důsledkem doktríny autonomie a na základě ní mají rozhodci pravomoc rozhodovat o své vlastní pravomoci. Z toho tedy vyplývá, že doktrína autonomie řeší otázky dotýkající se hmotného práva, kdežto otázky procesní podléhají právě doktríně pravomoci.

V mezinárodním kontextu jsou arbitrážní doložky považované automaticky za dostatečně oddělené od smlouvy, ve které se nacházejí. Tato presumpce je dána samotnými právními normami a také potvrzována soudními rozhodnutími či rozhodčími pravidly arbitrážních center. Princip *separace* vychází z předpokladu, že i když se doložka nachází v obchodní smlouvě, nebo s ní úzce souvisí, je pořád považována za samostatnou odloučenou smlouvu. Důvodem pro to je, že dohoda stran o vstoupení do rozhodčího řízení v případě sporu je tvořena souhlasem stran, který je nezávislý od hlavní obchodní smlouvy³³. Tento důvod se stal základem ustanovení různých států, které potvrzují princip *separace* neboli oddělitelnosti. Názorným příkladem je čl. 16 odst. 1

³² Rozehnalová N., *Rozhodčí řízení...*, op.cit. sub 5, s. 134.

³³ Born G., *International arbitration...*, op. cit. sub 9, s. 50.

UNCITRAL, který říká, že rozhodčí doložka, která je součástí smlouvy má být považována za smlouvu nezávislou od podmínek smlouvy, ve které se nachází³⁴.

Princip separace se správně považuje za zásadní princip, na základě kterého dochází k rozhodčímu řízení. Kromě toho, je tento princip také chápán jako zakládající:

- platnost rozhodčí doložky bez ohledu na “defekty” hlavní smlouvy
- potenciální platnost hlavní smlouvy bez ohledu na “defekty” v arbitrážní doložce
- možnost aplikace různých právních řádů na smlouvu a arbitrážní doložku a nakonec
- možné použití různých forem na smlouvu a arbitrážní doložku.

V případě, že dvě strany uzavřely kupní smlouvu, která obsahuje i arbitrážní doložku a spor vzniklý mezi nimi vede ke zrušení smlouvy, přičemž jedna ze stran podá žalobu kvůli škodám vzniklým při porušení smlouvy, je nutné se vypořádat s tím, jestli bude spor postoupen soudu rozhodčímu, nebo se bude projednávat v řádném soudním řízení. Právě v těchto případech se uplatňuje princip separace, protože i přes neplatnost a zrušení původní kupní smlouvy se předpokládá pokračující existence rozhodčí doložky, která zakládá pravomoci rozhodců rozhodnout o neplatnosti kupní smlouvy a následně i o vzniklé škodě jedné ze stran.

Co se týče principu competence-competence, jak je znám v mezinárodní obchodní arbitráži, tento princip je rovněž uznáván v arbitrážním právu a soudních rozhodnutích. Na základě tohoto principu, jak už jsem uvedla, má rozhodčí soud pravomoc rozhodovat o své vlastní jurisdikci. Modelové právo UNCITRAL ve svém čl. 16 zakotvuje pravomoc rozhodčího soudu projednávat vlastní jurisdikci a v čl. 21 umožňuje rozhodcům rozhodovat o námitkách týkajících se jejich pravomocí nebo o námitkách neplatnosti rozhodčích doložek.

Souvisejícím problémem v této oblasti je rozložení pravomocí mezi národní soudy a rozhodce. Zejména kritickou otázkou je, jak se vypořádat se situací, když jedna ze stran vznesla námitku pravomocí. Jestli je národní soud povinen tuto námitku projednat a rozhodnout o ní, nebo má strany odkázat k rozhodčímu soudu, který tuto námitku projedná sám. Státy mají na tento problém různé pohledy a právě proto uplatňují jiné postupy. Pro porovnání jsem si vybrala Francii a USA, protože oba státy uplatňují zcela jiný přístup.

Francie: jurisdikce *prima facie*

Ve Francii právo uznává ve věcech zpochybnění pravomocí rozhodčího soudu přístup “*prima facie*”. V případě, že je námitka pravomocí vznesena před národním soudem, tento soud okamžitě

³⁴ UNCITRAL Model law on international commercial arbitration, art. 16, para 1: „An arbitration clause which forms part of a contract shall be treated as an agreement independent of the other terms of the contract.“

odkáže strany k rozhodčímu řízení, ledaže by údajná rozhodčí smlouva byla evidentně neplatná. Rozhodnutí rozhodčího tribunálu v této věci může být později předmětem odvolání k národnímu soudu.

USA: předběžné soudní rozhodnutí

Ve Spojených Státech obecně dovoluje Federální arbitrážní zákon předběžné soudní rozhodnutí ve věcech pravomoci s tím, že toto rozhodnutí je závazné. Avšak pokud strana požaduje podrobení sporu, který byl zahájen v řádném soudním řízení k arbitráži, soud rozhodne o tom, jestli existuje platně sjednaná rozhodčí smlouva předtím, než odkáže strany k rozhodčímu řízení. Pokud taková rozhodčí smlouva neexistuje, nebo se nevztahuje k danému sporu, pokračuje v řádném soudním řízení a strany nemůžou spor projednat před rozhodci.

Princip kompetence je ve Spojených Státech značně ovlivněn principem separace rozhodčí doložky. V případě, že strana sporu napadne platnost hlavní smlouvy, ale ne výslovně platnost rozhodčí doložky, má se za to, že strana nezpochybňuje existenci rozhodčí doložky, a spor je proto okamžitě podroben rozhodčímu řízení.

Mnohem složitější kategorii sporů pak tvoří případy napadení existence hlavní smlouvy. Nejvyšší soud uvádí, že je to právě národní soud, který má rozhodnout o tom, jestli byla daná smlouva vůbec uzavřena a posuzovat způsobilost stran takovou smlouvu uzavřít, a proto nemůže být tento spor odkázán k rozhodčímu řízení³⁵.

Český právní řád také potvrzuje samostatnou povahu rozhodčí doložky a je-li součástí smlouvy, která je neplatná, nemá to vliv na rozhodčí doložku. Ta může být považována za neplatnou pouze v případě, že se doložka vztahuje na důvod neplatnosti. Tento přístup uplatňuje i Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky ve svém rozhodnutí Rsp 24/99, kde uvedl, že: “rozhodčí doložka je nezávislá na platnosti smlouvy, v jejímž textu je obsažena. Případná neplatnost smlouvy nemá za následek neplatnost rozhodčí doložky.”³⁶

Jak je tedy vidět, princip autonomie je hromadně uplatňován a uznáván mnohými státy, i když se můžou objevit menší odchylky v jednotlivých právních řádech.

³⁵ Born G., *International arbitration*..., op. cit. sub 9, s. 52-54.

³⁶ Rejstřík rozhodnutí Rozhodčího soudu, 1998-2000.

4.4. Druhy rozhodčí smlouvy

Rozhodčí smlouva, jak už jsem v předešlých kapitolách uvedla, je smlouva, kterou se strany zavazují, že svůj spor postoupí rozhodci či rozhodčímu soudu, aby je rozhodl alternativním způsobem, který s sebou nese mnoho výhod, ale i některé nevýhody. Tuto smlouvu je však potřeba odlišit od jiných smluv uzavíraných v průběhu rozhodčího řízení, a to smlouvu s rozhodcem a ujednání o rozhodčím řízení.

Smlouva s rozhodcem je v praxi spíše neznámou, protože někteří autoři existenci této smlouvy popírají, a to hlavně zastánci doktríny jurisdikční či smíšené. Teorie smluvní však možnost uzavřít takovou smlouvu nevyklučuje. Podstatným charakteristickým jevem smlouvy s rozhodcem je to, že na rozdíl od rozhodčí smlouvy zavazující strany, tato smlouva řeší spíše vztah stran a rozhodce. Ujednání o rozhodčím řízení pak upravuje dohodu o průběhu rozhodčího řízení, složení senátu atd., tedy postup rozhodčího řízení. Tento typ ujednání se může objevit už i v samotné rozhodčí smlouvě a strany si na jejím základě mohou dopředu dohodnout další otázky týkající se samotného průběhu řízení, např. odměny rozhodců, náklady řízení atd.

ZRŘ pak v § 2 odst. 3 upravuje jednotlivé typy rozhodčí smlouvy:

- **Smlouva o rozhodci-** je zaměřena na spory již vzniklé. V této smlouvě většinou najdeme jméno rozhodce, který má daný spor rozhodnout, jak to už i samotný název napovídá. Jedinou otázkou zůstává, jestli je tento znak esenciální náležitostí takové smlouvy. Prof. JUDr. Naděžda Rozehnalová, CSc. uvádí, že ano. Není však potřeba uvést přesné jméno, postačí i způsob jmenování rozhodce či postup, jakým se strany dopracují ke konkrétnímu rozhodci či instituci, která bude spor rozhodovat. Další možností je také uvést řád rozhodčího soudu. V praktickém životě se však s takovou smlouvou setkáme jen výjimečně, neboť špatný vztah mezi stranami po již vzniklém sporu nepřeje ujednáním, kterými by se vyřešení sporu urychlilo, protože dlužník se v takových případech spíše snaží řízení zpomalit³⁷.
- **Rozhodčí doložka-** oproti smlouvě o rozhodci se rozhodčí doložka vztahuje na spory, které mají v budoucnosti teprve vzniknout. Doložka nestojí jako samostatná smlouva, nýbrž je součástí smlouvy hlavní. Strany si touto doložkou mohou určit, které spory mají být vyřešeny alternativně, popřípadě se může týkat všech sporů, které mezi stranami vyvstanou.

³⁷ Růžička K., *Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem...*, op.cit. sub 4, s. 40.

V mezinárodním obchodním styku se velmi často objevují doložky v rámcových smlouvách, které potom dopadají i na závazky vzniklé z dalších smluv, které strany postupně uzavírají³⁸.

Dalším druhem může být také neomezený kompromis, který ale § 2 ZRŘ neupravuje. Jedná se o smlouvu mezi stranami, která zahrnuje veškeré jejich spory ze předem ohraničené oblasti právních vztahů.

Posledním druhem rozhodčí smlouvy jsou asymetrické doložky, které zaručují stranám právo vybrat si mezi rozhodčím řízením a podáním žaloby u obecných soudů. V ČR se takové doložky uzavírají hlavně v případě leasingových smluv, kde toto právo má leasingová společnost. Fakt, že toto právo je garantované pouze jedné ze stran, však nezpůsobuje neplatnost doložky, i když ve světě bývá k těmto doložkám přístupováno různě. Státy common law jako USA či Velká Británie zastávají názor, že asymetrické doložky jsou platné, zatímco francouzský právní řád je odmítá.

Z časového hlediska se rozhodčí smlouva rozlišuje podle toho, kdy byla sjednána:

- **Před vznikem hlavní smlouvy.** Strany si sjednají způsob řešení svých sporů ještě předtím, než se dohodnou na podmínkách hlavní smlouvy. S tímto se v praxi můžeme setkat zejména v oblasti investiční či při sjednání rámcových smluv.
- **Zároveň s hlavní smlouvou.** Tento případ je nejčastější. Strany si současně s podmínkami hlavní smlouvy upraví i řešení sporů vzniklých z této smlouvy.
- **Po vzniku hlavní smlouvy.** Rozhodčí smlouva v tomto případě může být uzavřena před vznikem sporu či po jeho vzniku, má se však za to, že musí být sjednána před zahájením řízení před obecnými soudy³⁹.

V oblasti mezinárodní obchodní arbitráže praxe rozeznává také doložky holé, ve kterých se strany dohodly pouze na tom, že se jejich spory budou řešit v arbitráži, nikoli však způsob určení rozhodců či místa arbitráže. V některých státech jsou tyto doložky považované za neplatné, neboť z nich není jasné, jak určit rozhodčí instituci či rozhodce, popřípadě ve kterém místě/státě by arbitráž měla probíhat. Naopak jiné státy, jako např. Velká Británie či Čína, podporují platnost holých doložek, které nekonkretizují podstatné náležitosti. Vycházejí přitom z předpokladu, že už jenom skutečnost, že strany uzavřely arbitrážní doložku je dostatečným důkazem pro to, že strany opravdu chtěly arbitráž v případě sporů podstoupit.

³⁸ Rozehnalová N., *Rozhodčí řízení...*, op.cit. sub 5, s.124-128.

³⁹ Rozehnalová N., *Rozhodčí řízení...*, op.cit. sub 5, s.127-128.

Další podobnou doložkou je taková, ve které chybí vymezení sporů, ke kterým se vztahuje. Tady soudy přistoupily ke stejné analýze a rozhodly, že když doložka blíže nespecifikuje, které spory chtěly strany podřídit arbitráži, týká se to všech sporů vzniklých mezi takovými stranami.

Obecně se dodržuje pro-arbitrážní presumpce. To znamená, že když strany vyjádřily svou vůli podstoupit rozhodčí řízení právě uzavřením rozhodčí doložky či samostatné smlouvy, ve které chybí nějaká náležitost, a tato náležitost se dá z úmyslu stran odvodit, soudy podporují platnost takových ujednání vstoupit do rozhodčího řízení⁴⁰.

4.5. Rozhodčí smlouva u stálých rozhodčích soudů a v řízení *ad hoc*

Česká zákonná úprava povoluje stranám vybrat si, jestli jejich spor bude projednáván stálým rozhodčím soudem či v řízení *ad hoc*.

Stálé rozhodčí instituce

Při výběru stálého rozhodčího soudu nejsou strany omezovány v tom, který soud to bude. Mohou si tak vybrat soud jak v ČR, tak i v zahraničí. V České republice je však okruh těchto soudů stanoven zákonem a jsou to následující:

- Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky (nahradil Rozhodčí soud při Československé obchodní a průmyslové komoře, a to na základě zák. č. 223/1994 Sb.)
- Burzovní rozhodčí soud při Burze cenných papírů Praha a.s. (zřízen zákonem č. 214/1992 Sb., rozhoduje zejména spory z obchodů s investičními instrumenty)
- Stálé rozhodčí soudy při komoditních burzách⁴¹

Tyto instituce vytvářejí vzory, jak by rozhodčí smlouvy měly vypadat, přičemž jejich formulace jsou podobné, některé jsou však delší a preciznější, jiné spíše kratší, odkazující přímo na rozhodčí soud.

V oblasti mezinárodní obchodní arbitráže jsou tato řízení vedená také specializovanými institucemi, které se někdy můžou vztahovat pouze k určité vymezené skupině sporů. Známými institucemi poskytujícími tento alternativní způsob vyřešení sporu stran jsou zejména:

⁴⁰ Born G., *International arbitration....*, op. cit. sub 9, s. 659-661.

⁴¹ Klein B., Doleček M., *Rozhodčí řízení...*, op.cit. sub 28, s. 26-27.

- „**ICC**”- International Chamber of Commerce
Založena byla v Paříži. Je vedoucí institucí v mezinárodní obchodní arbitráži. Komora vydala svá “ICC” pravidla, která jsou každý rok revidována. Jsou podobná Modelovému zákonu UNCITRAL, protože vytváří docela široký právní rámec procedurálních pravidel pro mezinárodní arbitráž.
- „**AAA**”- American Arbitration Association- sem patří také „**ICDR**”- International Centre for Dispute Resolution
Vedoucí instituce ve Spojených státech, která se zabývá velkým počtem sporů každý rok. V roce 1996 vytvořila asociace Mezinárodní centrum pro řešení sporů známé jako ICDR. Toto centrum je zodpovědné za vedení mezinárodních arbitráží. Pravidla tohoto centra jsou taky založené na Modelovém zákonu UNCITRAL.
- „**LCIA**”- London Court of International Arbitration
Byl založen v roce 1892 a je druhou nejpopulárnější arbitrážní institucí v Evropě. Procedurální pravidla této instituce vytvářejí skvělý základ pro řešení sporů zejména pro ty strany, které chtějí aplikovat anglo-americké právo, tedy common law.
- „**SIAC**”- Singapore International Arbitral Centre
Bylo založeno v roce 1990, zejména soustředící se na spory vznikající při výstavbě, doručování zboží, bankovníctví a pojištění. Singapurské centrum je v dnešní době vedoucí arbitrážní institucí v Asii.

Všechny tyto instituce mají svá určitá procedurální rozhodčí pravidla, která se užijí v případech, kdy si strany ujednají arbitráž pod těmito institucemi. Typicky se to stává tak, že si strany toto ujednání inkorporují už přímo do rozhodčí smlouvy při jejím sestavování. Pravidla stanovují základní postupy samotného řízení, častokrát také autorizují samotnou instituci k asistenci při jmenování arbitrů. Pravidla také obsahují ustanovení týkající se případného zpochybnění nálezu či ustanovení o odměnách jednotlivých arbitrů.

Co se týká postavení arbitrů, nejsou zaměstnanci dané instituce, vystupují jako samostatné soukromé osoby zvolené stranami. Pravidla však počítají i s případem, že se strany nebudou schopny dohodnout na určení arbitrů. Pro takovou možnost určují pravidla vlastní způsob jmenování⁴².

⁴² Born G., *International arbitration*..., op. cit. sub 9, s. 27-32.

Řízení *ad hoc*

V tomto případě je pro strany lepší určit si v rozhodčí smlouvě i další otázky, jako např. způsob určení rozhodce či jiné podmínky, které pomůžou lépe provést rozhodčí řízení. I v takových situacích však lze odkázat na rozhodčí pravidla nějakého rozhodčího soudu. Jde o následující situace:

- Strany si vyberou řízení *ad hoc* a zároveň procesní řád některého ze stálých rozhodčích soudů
- Použije se Řád UNCITRAL
- Strany si doložku formulují samy- v takovém případě je dobré, když si strany upraví různé náležitosti. V praxi jsou to zejména povinnosti oznámit druhé straně zahájení řízení doručením žaloby, způsob určení rozhodce, placení nákladů řízení, odměna rozhodců apod.⁴³.

V mezinárodní arbitráži je to stejné. Strany se nespolehají na určité instituce a jejich procedurální pravidla. Jejich smlouva se omezuje pouze na souhlas vstoupit do arbitrážního řízení bez dalších specifikací. Takové smlouvy v sobě však častokrát nesou určeného arbitra, který by podle stran měl spor projednat a rozhodnout. Také si strany můžou dohodnout určitá pravidla jako už zmíněný Modelový zákon UNCITRAL⁴⁴.

⁴³ Rozehnalová N., *Rozhodčí řízení...*, op.cit. sub 5, s. 189-191.

⁴⁴ Born G., *International arbitration...*, op. cit. sub 9, s. 28.

5. NÁLEŽITOSTI ROZHODČÍ SMLOUVY

Rozhodčí řízení vyplývá z projevu vůle stran vstoupit do tohoto řízení obsaženého ve smlouvě. Strany jsou autonomní v tom, jaké podmínky si určit, a tato smluvní svoboda je široce uznávána. Strany si proto sjednávají rozhodčí doložky, které tvoří část smlouvy hlavní, popřípadě vytváří samostatnou rozhodčí smlouvu, která může být velice obsáhlá, nebo se může omezovat pouze na podstatné náležitosti, které taková smlouva musí obsahovat, aby byla uznána za platnou.

5.1. Podstatné náležitosti rozhodčí smlouvy

Pod pojmem podstatné náležitosti se rozumí věci, které jsou si strany povinny sjednat, aby smlouva platně vznikla. U rozhodčích smluv, ve kterých si strany sjednávají odklon od jurisdikce národních soudů a vyjadřují svou vůli podstoupit v případě sporu alternativní způsob řešení takového sporu, je jich hned několik. Strany by se proto po rozhodnutí pro rozhodčí řízení měly zaměřit na několik esenciálních podmínek, které souvisejí s uzavřením takové dohody. Zejména se bude jednat o formu rozhodčí smlouvy, přesně definovaný právní vztah mezi stranami, arbitrabilitu sporu a nakonec i způsobilost stran vstoupit do takové smlouvy.

5.1.1. Forma rozhodčí smlouvy

Všechny mezinárodní úmluvy, jako např. NYÚ či modelový zákon UNCITRAL, a stejně tak ZRŘ ve svém § 3 odst. 1,⁴⁵ uvádějí první a zásadní náležitosti rozhodčí smlouvy, kterou je její forma. Požadují, aby dohoda stran o vstoupení do rozhodčího řízení byla uzavřena písemně. Důvod tohoto požadavku je zcela samozřejmý. Jak už jsem na začátku kapitoly uvedla, v této dohodě strany vylučují pravomoc obecných soudů vyřešit jejich spor a obracejí se na soukromého rozhodce či stálý rozhodčí soud, aby spor rozhodl alternativním způsobem. Je proto pochopitelné, že je potřeba mít v ruce dokument, který bude sloužit jako důkaz, že strany opravdu projevily vůli něco takového si dohodnout.

NYÚ poskytuje ve svém čl. 2 odst. 2 definici písemné formy následovně:

*“Pojem ‘písemná dohoda’ zahrnuje rozhodčí doložku ve smlouvě nebo rozhodčí smlouvu, podepsanou stranami nebo obsaženou ve výměně dopisů nebo telegramů.”*⁴⁶ Požadavek podpisu stran vedlo v některých státech ke značným problémům, obecně se však má za to, že podpis stran není zcela potřebný, pokud má dohoda písemnou formu. V průběhu vývoje se však značně změnily

⁴⁵ LISSE, L., *Zákon o rozhodčím řízení...*, op. cit. sub 24, s. 141-142.

⁴⁶ Vyhláška č. 74/1959 Sb., ze dne 6. listopadu 1959 o *Úmluvě o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů.*

formy komunikace a telegram, který NYÚ zmiňuje, byl nahrazen faxem a později e-mailem. Tato změna v komunikaci je však reflektována v Modelovém zákonu UNCITRAL, který zasahuje mnohem dál, co se týká definice písemné formy rozhodčí smlouvy a poskytuje ve svém čl. 7 dvě možnosti.

První možnost stanovuje, že písemná forma dohody je splněna, pokud je její obsah zaznamenán v jakékoliv formě. Do tohoto vymezení spadá podle čl. 7 i elektronická komunikace, avšak pod jednou podmínkou. Musí tam být možnost pozdějšího odkazu na tuto komunikaci. Modelový zákon jde dál a uznává za písemnou formu i obsažení smlouvy ve výměně dokumentů mezi stranami, pokud jejich úmysl uzavřít rozhodčí smlouvu z těchto dokumentů vyplývá. Kromě toho se považuje za platný souhlas s rozhodčím řízením i tzv. předpokládaný souhlas, který lze dovodit z jednání jedné ze stran, a to v situacích, kdy strana vstoupí do rozhodčího řízení, aniž by popřela existenci rozhodčí smlouvy či doložky.

Druhá možnost obsažená v Modelovém zákoně písemnou formu vůbec nezmiňuje, pouze říká, že je dostatečné prokázat souhlas stran podrobit své určité či jakékoliv spory rozhodčímu řízení.

Některé právní řády nevyžadují žádnou specifickou formu rozhodčí smlouvy. Příkladem může být případ, kdy si dvě makléřské společnosti prostřednictvím dálkopisu vyměnily jednoduché prohlášení, které znělo: “*Anglické právo-rozhodčí řízení, jestli vůbec, Londýn podle pravidel ICC*”. Toto prohlášení bylo soudem uznané za platnou rozhodčí smlouvu, ve které se strany dohodly na rozhodčím řízení v Londýně pod pravidly ICC s Anglickým právem jako právem aplikujícím se na smlouvu. Nicméně, i když není přesně stanovena forma rozhodčí smlouvy, téměř pořád se vyžaduje alespoň trvalý záznam (přesně tak jak je to stanoveno v Modelovém zákonu: “...možnost pozdějšího odkazu...”), ze kterého je možné získat opis. Příkladem může být nizozemský zákon z roku 1986, který vyžaduje, aby rozhodčí smlouvu bylo možné prokázat nástrojem, na kterém se strany explicitně či implicitně dohodly⁴⁷.

V České republice je forma rozhodčí smlouvy obsažená v § 3 odst. 1 ZRŘ a stanovuje stejně jako NYÚ či Modelový zákon požadavek písemnosti. Toto ustanovení je kogentní, tedy strany nemají možnost se od něj odchýlit. V druhém odstavci se zákon zaměřuje na podmínky, kterých součástí je i rozhodčí doložka a těmito podmínkami se má řídit hlavní smlouva. V takovém případě je doložka platně sjednána i v situaci, kdy písemný návrh hlavní smlouvy s rozhodčí doložkou druhá strana přijala způsobem, že je možné z něj vyvodit souhlas této strany s obsahem doložky.

⁴⁷ Blackaby N., Partasides C., Redfern A., Hunter M., *Redfern and Hunter...*, op. cit. sub 26, s. 89-92.

Souhlas se samozřejmě musí posoudit podle toho, zda tato strana byla seznámena s obsahem smluvních podmínek⁴⁸.

Jak to tedy z mezinárodních úmluv či jednotlivých právních řádů vyplývá, strany by si při dohodě vstoupit do rozhodčího řízení měly sjednat rozhodčí smlouvu takovým způsobem, aby nebylo žádných pochybností o tom, že jejich úmysl opravdu směřoval k tomuto alternativnímu způsobu řešení sporů.

5.1.2. Definovaný právní vztah

Téměř všechny mezinárodní arbitrážní řízení vznikají z určitého smluvního vztahu, který existuje mezi stranami. Avšak pro potřeby NYÚ a Modelového zákona, by mělo jít o přesně vymezený právní vztah stran, ať už by se jednalo o smluvní vztah či nikoliv. Jednoduše lze říct, že tedy musí jít o nějaký určitý vztah, který bude tvořit základ pro samotné rozhodčí řízení. Jako dobrý příklad poslouží případ *Kaverit Steel Crane Ltd v Kone Corporation*⁴⁹, kde společnost Kaverit iniciovala soudní řízení pro porušení smlouvy ze strany Kone Corporation. Kone Corp. poté vyžádala zastavení řízení, neboť se odvolávala na rozhodčí doložku sjednanou mezi stranami. Rozhodčí doložka stran zněla: „Všechny spory vyplývající z nebo v souvislosti s tímto smluvním vztahem stran budou odkázány na rozhodčí řízení.“ Soud však zastavení řízení odmítl s argumentem, že ne všechny nároky, které Kaverit uplatňuje, spadají pod tuto doložku, zejména pak konspirace a vyvolání porušení smlouvy, které měli delikt ní základ, a proto nespádají do sféry rozhodčího řízení. Soud však zároveň uznal, že formulace doložky byla dostatečně široká na to, aby v sobě zahrнула veškeré spory týkající se smluvního vztahu stran. Proto rozhodl, že ta část nároků, která spadá pod rozhodčí řízení, bude řešena v něm a část týkající se deliktů bude postoupena soudu⁵⁰.

Všechno proto záleží právě na formulaci rozhodčích smluv a je na tribunálu či soudu posoudit daný spor mezi stranami z hlediska této rozhodčí smlouvy a rozhodnout, zda daný nárok spadá, či nespadá do formulace, kterou strany v rozhodčí smlouvě zvolily.

5.1.3. Arbitrabilita sporu

Tuto podstatnou náležitost rozhodčí smlouvy jsem rozvinula v kapitole 3 a jak už jsem uvedla, je potřebné, aby si strany v případě požadavku rozhodčího řízení uvědomily, zda vůbec je možné tento spor podrobit takovému řízení, neboť ne všechny spory mohou být v zásadě vyřešeny tímto

⁴⁸ LISSE, L., *Zákon o rozhodčím řízení...*, op. cit. sub 24, s. 147.

⁴⁹ Rozhodnutí Court of Appeal of Alberta Canada ze dne 16.1. 1992.

⁵⁰ Blackaby N., Partasides C., Redfern A., Hunter M., *Redfern and Hunter...*, op. cit. sub 26, s. 93-94.

alternativním způsobem. I NYÚ a Modelový zákon se omezují pouze na spory, které je možné vyřešit v arbitráži. Každý stát si také určí ve své právní úpravě, které spory mohou být pouze v pravomoci národních soudů a které je možné vyřešit i jiným způsobem.

5.1.4. Způsobilost stran uzavřít rozhodčí smlouvu

Strany vstupující do smluvního vztahu musí mít způsobilost do ní opravdu vstoupit, jinak je taková smlouva neplatná. Obecně se má za to, že každá jak fyzická tak právnická osoba, která má způsobilost uzavírat běžně jakékoliv smlouvy, má automaticky i způsobilost vstoupit do smlouvy rozhodčí.

Pokud by jedna ze stran takovou způsobilost neměla, nastupují ustanovení NYÚ, a to buď na začátku celého procesu, nebo taky na konci. Na začátku by mohla strana sporu požadovat u soudu zastavení rozhodčího řízení z důvodu neplatné rozhodčí smlouvy, kdežto na konci vzniká možnost strany vznést námitku neplatnosti smlouvy, která způsobí nemožnost vynutit nález vydaný tribunálem právě kvůli nezpůsobilosti strany uzavřít rozhodčí smlouvu, na základě které strany do tohoto řízení vstoupily. Může se jednat jak o fyzické, tak o právnické osoby nebo také stát.

Fyzické osoby

NYÚ a Modelový zákon vyžadují od osob vstupujících do rozhodčí smlouvy, aby měly způsobilost podle práva, které se na ně aplikuje. V kontextu mezinárodních smluv by se však mělo přihlížet i k právu aplikujícímu se na smlouvu samotnou. Osoba, které je 20 let, může mít způsobilost uzavřít smlouvu podle práva svého bydliště či občanství, nemusí však být způsobilá podle práva smlouvy. V případě budoucího sporu by to pak byla výhoda pro tuto nezpůsobilou stranu zpochybnit platnost takto uzavřené rozhodčí smlouvy.

Právnické osoby

U právnických osob je to o něco méně komplikované. Jejich způsobilost uzavřít rozhodčí smlouvu se totiž odvozuje od práva, podle kterého byla právnická osoba založena. Za právnickou osobu musí ovšem jednat odpovědný zástupce.

Stát

Některé právní řády vylučují možnost státu či státního orgánu podstoupit rozhodčí řízení, jak domácí, tak mezinárodní. Občanský zákoník ve Francii zakazuje podrobit rozhodčímu řízení spory ohledně veškeré veřejné politiky. V Belgii bylo zakázáno státním orgánům uzavírat rozhodčí

smlouvy, tento zákaz byl postupem času zrušen, některá omezení však přetrvávala. V jiných právních řádech zas musí takový státní orgán získat příslušná povolení předtím, než se vrhne na mezinárodní arbitráž⁵¹.

5.2. Doporučené náležitosti rozhodčí smlouvy

Zatímco podstatné náležitosti musí splňovat každá rozhodčí smlouva na to, aby byla platná, doporučené náležitosti působí jenom jako rada, co všechno může být pro strany výhodné inkorporovat, aby v budoucnu nevznikaly žádné problémy. Nejzákladnější ustanovení, která by si strany chtěly sjednat, jsou zejména ujednání ohledně počtu arbitrů či způsobu jejich určení, místo rozhodčího řízení (hlavně pokud se jedná o mezinárodní arbitráž), rozsah rozhodčího řízení (které spory do něj spadají), jazyk samotného řízení a také klauzule o aplikovatelném právu.

5.2.1 Rozsah rozhodčího řízení

Rozhodčí smlouvou strany udělují rozhodci či rozhodčímu soudu pravomoc jejich spor projednat a následně o něm rozhodnout. Právě proto je dobré určit, které vlastně spory mohou být rozhodcem projednány. Rozhodce by neměl jít za hranice své pravomoci, jinak hrozí podle NYÚ nevynutitelnost vydaného nálezu⁵².

Rozsah rozhodčího řízení tedy znamená, které kategorie sporů se rozhodčí smlouva dotýká. Rozhodčí smlouva tedy logicky může referovat ke všem sporům mezi stranami vyplývajícím z jejich smluvního vztahu, nebo se může týkat pouze určitých nároků. Není neobvyklé ani, když si strany sjednají rozhodčí smlouvu pouze pro jediný určitý již existující spor. Nejčastějším jevem je, že si strany tvoří rozhodčí smlouvy pokrývající všechny jejich spory související s určitou obchodní transakcí mezi stranami. V případě takové omezitelnosti se strany vyhnou zbytečným výdajům za paralelně zahájené soudní procesy (kde by určité spory byly projednány v rozhodčím řízení, zatímco jiné před obecným soudem). Taky se strany vyvarují pozdějších neurčitostí a nesrovnalostí v tom, které spory vlastně mohou podrobit rozhodčímu řízení.

Nejllepšími formulacemi jak inkorporovat do rozhodčí smlouvy všechny spory jsou např.:

Jakýkoliv nebo všechny spory:

- *Vyplývající z této smlouvy*
- *v souvislosti s touto smlouvou*⁵³

⁵¹ Blackaby N., Partasides C., Redfern A., Hunter M., *Redfern and Hunter...*, op. cit. sub 26, s. 94-97.

⁵² Blackaby N., Partasides C., Redfern A., Hunter M., *Redfern and Hunter...*, op. cit. sub 26, s. 106-107.

⁵³ Born G., *International arbitration...*, op. cit. sub 9, s. 36.

Tímto způsobem se strany vyhnou nejistotě a různým nesrovnalostem v případě, že nějaký spor skutečně vyvstane.

5.2.2 Místo rozhodčího řízení

Ujednání o místě rozhodčího řízení se stranám velmi doporučuje, zejména pokud jde o mezinárodní arbitráž. Jsou pro to hned dva důvody. Zaprvé, nejednoznačná reference k místu řízení může v tom nejhorším případě vést k pochybnostem o platnosti či účinnosti rozhodčí smlouvy, zadruhé, vybrané místo může mít určité specifické požadavky na formulaci či obsah rozhodčí smlouvy. Výběr místa pak s sebou nese různé právní následky, včetně určení procesního práva samotného řízení a národních soudů, které toto právo budou aplikovat, soudy odpovědné za určení arbitrážního tribunálu a soudy, které budou mít na starost případné zrušení nálezu.

Právě kvůli těmto důvodům je vždy lepší využít právo určit si místo arbitráže a nespoléhat na náhodu. Pokud by strany opomenuly zahrnout ustanovení o místě do rozhodčí smlouvy, existují různé právní mechanismy, jak toto místo určit.

5.2.3 Počet rozhodců, způsob jejich určení

Výběr rozhodců je také jedním z nejkritičtějších ustanovení. Rozhodčí smlouvy často specifikují počet soukromých osob, které budou zasedat v tribunálu jako rozhodci v případě budoucích sporů. Pokud si strany nic takového nedohodnou, právo výběru je pak garantováno danému rozhodčímu soudu či instituci. Je také možnost, že o tom bude rozhodovat obecný soud na základě určitých mechanismů. Samozřejmě, je vždy lepší myslet na toto ustanovení v rozhodčí smlouvě, protože dodatečné určování rozhodců či už obecným soudem, nebo samotnou rozhodčí institucí, může přinést nežádoucí průtahy v řízení nebo dokonce nové spory mezi stranami. Strany si často ujednávají počet třech nebo jednoho rozhodce.

Je také velmi důležité stanovit způsob jejich určení. To jde např. i cestou specifikace konkrétního rozhodce přímo ve smlouvě, častějším způsobem je však stanovení "jmenující authority", která má vybrat rozhodce v případě neschopnosti stran⁵⁴.

⁵⁴ Born G., *International arbitration*..., op. cit. sub 9, s. 37-38.

5.2.4 Jazyk rozhodčího řízení

Toto ustanovení se spíše týká mezinárodní arbitráže, kde strany sporu pocházejí z různých států. V takových případech je nejmoudřejší určit jazyk samotné smlouvy uzavřené mezi stranami, popřípadě jazyk, ve kterém strany komunikovaly během celé transakce. Rozhodce či tribunál však často mají pravomoc určit, že i jiný jazyk může být použit během řízení, popřípadě mohou povolit použití dokumentů v jiných jazycích. Také smlouva samotná může být vyhotovena ve dvou jazycích, přičemž oba mají rovné postavení a proto je souběžný překlad během řízení nevyhnutný⁵⁵.

5.2.5 Aplikovatelné právo k rozhodčí smlouvě

Toto ustanovení se opět týká spíše mezinárodní arbitráže, kde strany sporu nepocházejí ze stejného státu. I když se ve většině případů předpokládá, že rozhodčí doložka se řídí právem smlouvy hlavní, tato presumpce nemusí být vždy správná, i když je doložka jednou z mnoha ustanovení ve smlouvě. Mohlo by se zdát zcela nesrozumitelné, proč by se doložka měla řídit jiným právem, než jakým se řídí zbytek smlouvy. Názory některých autorů podporují stanovisko, že právo hlavní smlouvy opravdu řídí rozhodčí doložku, a tento fakt může být dokonce implicitně odvozen jako dohoda stran použít jedno právo na všechna ustanovení ve smlouvě včetně rozhodčí doložky. Když se však zamyslíme nad autonomním postavením doložky jako takové a fakt, že v případě potřeby může stát i samostatně, otevírá nám to cestu k opačnému pohledu. Tím je, že právě kvůli charakteru samostatnosti se může doložka řídit i jiným právem než zbytek smlouvy. Právě kvůli tomuto důvodu by se strany měly zamyslet nad tím, zda by nebylo lepší inkorporovat do rozhodčí doložky i klauzuli, která by stanovovala aplikovatelné právo. Zcela určitě by se tak vyhnuly různým průtahům a nejistotě.

Co ale v případě, že se strany předem nedohodly na tomto právu? Existuje řada případů, ve kterých bylo na rozhodčí doložku aplikováno právo *lex arbitri*, tedy místa arbitráže. V případě *C v D*⁵⁶ Anglický odvolací soud rozhodl, že rozhodčí doložka nacházející se ve smlouvě, která se řídila New Yorkským právem, bude podřízena právu Anglickému. A to právě kvůli tomu, že strany si jako místo arbitráže zvolily Anglii. Argumentace soudu byla taková, že právo místa arbitráže se jeví jako nejlepší možnost kvůli nejbližšímu vztahu s rozhodčí doložkou.

Kromě tohoto přístupu může být aplikován i švýcarský model, který v sobě pojí hned několik způsobů náhledu na věc. Podle švýcarského federálního zákona o mezinárodním právu

⁵⁵ Born G., *International arbitration*..., op. cit. sub 9, s. 38.

⁵⁶ rozhodnutí Court of Appeal, 2007.

soukromém může být rozhodčí doložka platná, jestliže vyhovuje některému z následujících právních řádů:

- právu, které si strany zvolily
- právu řídící předmět sporu
- právu hlavní smlouvy
- švýcarskému právu

Tato formulace dovoluje švýcarským soudům maximální příležitost prosadit platnost rozhodčí doložky⁵⁷.

5.3 Libovolná náležitost stran- možnost odvolání se k soudu

V posledních letech si strany v rozhodčích smlouvách začínají ujednávat možnost odvolání se k obecnému (či v případě mezinárodní arbitráže k národnímu) soudu, kdy logicky neúspěšná strana sporu po vydání rozhodčího nálezu iniciuje řízení u soudu se žádostí o zrušení takového nálezu. Tato ustanovení rozhodčích smluv mají své zastánce i odpůrce, kteří hledí na tento fenomén docela skepticky. Argumentují to zejména tím, že možnost odvolání se či posouzení nálezu soudem popírá jeden z hlavních účelů rozhodčího řízení, a to jeho jednoinstančnost, se kterou úzce souvisí i samotná rychlost řízení.

Na druhé straně, námitky a zpochybnění nálezu vydaného rozhodčí institucí upozorňuje na křehkost rovnováhy mezi autonomií rozhodčího procesu a kontrolou soudů. Obecně vzato, právní rámec je navržen tak, aby vytvářel bezpečný průchod mezi těmito konkurujícími si zájmy, a proto se předpokládá jen minimální soudní zásah do rozhodčího řízení. Právě proto mají soudy jen limitující možnosti, na základě kterých můžou zrušit určitý nález.

Strany si v rozhodčí smlouvě často ujednávají možnost zrušit nález, tato možnost je však založená na určitých důvodech, většinou týkajících se otázek práva, či dokonce někdy i na otázkách skutkové podstaty samotného sporu. Nevyřešenou otázkou však zůstává, jestli by tento přístup stran měl být dovolen a jestli by se rozhodčí smlouva obsahující podobné ustanovení měla vůbec považovat za platnou.

5.3.1 Definitivnost rozhodčího nálezu

Rozhodčí nález je pro strany závazný a konečný. Definitivnost je velmi důležitá, protože v sobě nese jednu z nejzákladnějších vlastností rozhodčího řízení a zejména mezinárodní obchodní

⁵⁷ Blackaby N., Partasides C., Redfern A., Hunter M., *Redfern and Hunter...*, op. cit. sub 26, s. 166-177.

arbitráže⁵⁸. Právě proto by strany uvažující nad inkorporací mechanismu zakládajícího jurisdikci soudů ve věcech vydaných nálezů měly tuto definitivnost zohlednit, aby nedošlo k draftování zbytečně neplatných rozhodčích smluv. Konečnost rozhodčího nálezu však může být překonána a to hned kvůli třem výjimkám, kdy neúspěšná strana má možnost:

- odvolat se proti nálezu a založit odvolání na otázkách jak práva, tak skutkové podstaty, pokud to povoluje stát, ve kterém k rozhodčímu řízení dojde, výjimečně, pokud to povolují rozhodčí procesní pravidla
- podat žádost k obecnému soudu se žádostí o zrušení nálezu
- vyčkat dokud soud nezahájí řízení ohledně vynucení nálezu a pak namítnout nemožnost tohoto vynucení

Co se týká prvního bodu, je docela těžké najít stát, kterého právo by povolovalo odvolání se proti rozhodčímu nálezu, a to právě kvůli tomu, že většina států hledí na nález jako na definitivní a neposkytuje proto možnost s ním jakkoliv nakládat před obecnými soudy. Jednou výjimkou je však “US Grain and Feed Trade Association”, která ve svých rozhodčích pravidlech umožňuje možnost odvolání, ne však k obecným soudům, ale k určité komisi, kterou si tato asociace sama vytvořila. Další takovou výjimku tvoří Anglický rozhodčí zákon z roku 1996 povolující odvolání vůči nálezu a to nejen v domácí, ale také v mezinárodní obchodní arbitráži. Tato možnost je však limitována, protože možnost odvolání se vztahuje pouze na otázky práva, nikoli skutkové podstaty případu.

V případě druhého a třetího bodu se objevil případ v Asii, kde Singapurský soud rozhodl v případě *Newspeed International Ltd v Citus Trading Pte Ltd*⁵⁹, že tyto možnosti jsou alternativní a v žádném případě se nemůžou kumulovat. Tento přístup je však zcela nesprávný. V tomto případě soud stanovil, že není možné namítat vynucení nálezu, když předtím jedna ze stran iniciovala zrušení nálezu u obecného soudu, které nebylo úspěšné.

Je však řada případů tvrdících opak. Jedním z nich je rozhodnutí soudu ve sporu mezi společnostmi Paklito Investment Ltd a Klockner East Asia Ltd⁶⁰, ve které soudce přijal zcela opačný přístup podložený presumpcí, že NYÚ a Modelový zákon nestanovují nic, z čeho by se dalo předpokládat, že by strana měla právo pouze jedné z předložených možností a při výběru jedné by ztrácela právo využít i další. Pohled předestřen v případě *Newspeed* není úplně bez právního

⁵⁸ Greenberg S., Kee Ch., Weeramantry R., *International commercial arbitration: an Asia-Pacific perspective*, Melbourne: Cambridge university press, 2011, s. 411-412.

⁵⁹ Rozhodnutí High Court of Singapore, 2001.

⁶⁰ Paklito Investment Ltd a Klockner East Asia Ltd, High Court of Hong Kong, 1993.

základu. Vychází z toho, že nález by měl být finální a soudy by měly respektovat vydané rozhodčí nálezy, a proto by opětovné slyšení případů před národními soudy nemělo být respektováno.

Jak z této kapitoly vyplývá, je důležité, aby se strany zamyslely nad tím, jestli mechanismus odvolání či revize jejich případu má určitý základ v právním řádu aplikujícím se na případný spor, jinak se může lehce stát, že si strany dohodnou něco, co není možné vůbec pod daným právem vykonat⁶¹.

5.3.2 Zpochybnění rozhodčího nálezu-kontrola obecných soudů

Nejtypičtějším způsobem, jak zpochybnit rozhodčí nález, je prostřednictvím žádosti o jeho zrušení podané u soudu v místě rozhodčího řízení. I když patří rozhodčí řízení mezi alternativní způsob řešení sporů stojící mimo civilní proces, obecné soudy si pořád drží určité postavení v rámci tohoto řízení. Jedná se hlavně o kontrolní postavení, kterého úmysl je dohlížet nad dodržením řádného procesu a spravedlnosti. Pravomoc soudů zrušit rozhodčí nález je garantována v čl. 34 Modelového zákona UNCITRAL, avšak pouze na určitých limitovaných základech.

Otázka této soudní pravomoci proto zůstává kontroverzní. Uznávané autority Alan Redfern a Prof. James Hunter poskytují určitý náhled na věc, když se přiklánějí k pozici limitování soudní kontroly nad rozhodčími nálezy. Tvrdí, že mít rozhodčí řízení s neomezeným právem odvolání se k obecným soudům, přináší řadu nevýhod. Zaprvé, rozhodnutí soudu nahrazuje nález vydaný rozhodčí institucí zvolenou stranami. Zadruhé, strana, která souhlasila s tímto alternativním způsobem řešení sporu, se může cítit jako nedobrovolně vtažena do soudního procesu, a zatřetí, tato neomezená možnost by dávala neúspěšné straně výhodu v oddalování výkonu nálezu a další základní vlastnost rozhodčího řízení – rychlost - by byla zjevně potlačena.

Možná i zmíněné skutečnosti jsou důvodem pro formulaci čl. 34 Modelového zákona zakládajícího možnost rekursu v omezeném rozsahu. V odstavci 2 umožňuje zrušení nálezu, pokud:

- a) Strana podávající žádost o zrušení nálezu prokáže, že:
 - I. strana vstupující do rozhodčí smlouvy nebyla nějak způsobilá; rozhodčí smlouva byla neplatná podle práva, které se na ní aplikuje nebo
 - II. strana podávající žádost o zrušení nebyla dostatečně upozorněna na okamžik stanovení rozhodce či jí bylo nějakým jiným způsobem znemožněno prezentovat svůj nárok nebo

⁶¹ Greenberg S., Kee Ch., Weeramantry R., *International commercial...*, op. cit. sub 58, s. 412-415.

- III. nález se týká sporu, který nespadá pod rámec rozhodčí smlouvy nebo obsahuje rozhodnutí o částech sporu přesahujících rámec rozhodčí smlouvy nebo
- IV. stanovení rozhodce či rozhodčího tribunálu nebylo v souladu s tím, na čem se strany dohodly, pokud taková dohoda chybí, nebylo v souladu s tímto právem nebo

b) soud zjistí, že:

- I. spor není možné podrobit rozhodčímu řízení na základě práva tohoto státu nebo
- II. nález je v rozporu s veřejnou politikou státu

Tento článek Modelového zákona stanovuje, že soud pouze má možnost zrušit rozhodčí nález, nestanovuje však jeho povinnost opravdu takto rozhodnout. Zároveň důvody poskytnuté v písm. a.) a b.) poskytují taxativní výčet důvodů. Z toho tedy vyplývá, že soudům není dovoleno zrušit nález v otázkách skutkové podstaty, ke které patří jak otázky faktické stránky, tak samotného práva sporu.

Strany by proto měly vzít v potaz i Modelový zákon, pokud jej stát, kterého právní řád uplatňují na svou rozhodčí smlouvu, adoptuje. V praxi se řešilo už několik případů, kdy se strany pokusily sjednat určitý mechanismus povolující odvolání k soudům po vydání rozhodčího nálezu a tento přístup byl soudem nerespektován. Dobrým příkladem může být třeba *Galloway cook Allan v Carr*⁶², ve kterém odvolací soud Nového Zélandu stanovil, že strany si rozhodčí smlouvou nemůžou rozšířit to, na co právo vrhá určité limity. V tomto případě se jednalo o mezinárodní arbitráž a Nový Zéland adoptoval Modelový zákon UNCITRAL. Rozhodčí doložka stran však umožňovala odvolání se k soudům ve věcech jak faktických otázek, tak právních. Tento přístup byl ale shledán neplatným a ustanovení o odvolacím mechanismu bylo z doložky vyloučeno.

Ke stejnému výsledku se dopravoval i Nejvyšší soud ve Spojených státech v případě známém v prostředí mezinárodní arbitráže pod názvem *Hall street case*⁶³. I když se vztahuje k domácí arbitráži a aplikuje americký Federální arbitrážní zákon, princip zůstává stejný. Strany musí respektovat kogentní ustanovení zákona a nemůžou proto rozšířit jurisdikci soudu tam, kde to zákon zakazuje⁶⁴.

S tímto fenoménem se v poslední době rozhodčí řízení potýká mnohem častěji a je předmětem různých diskuzí. S touto problematikou mám sama zkušenosti, a to z letošního 21. ročníku simulovaného soudního řízení o mezinárodní obchodní arbitráži Willem C. Vis moot, ve které hlavním procedurálním problémem je zpochybňování platnosti rozhodčí doložky rozšířené o zcela nejasnou formulaci stran zakládající právo odvolání se proti nálezu ve věcech faktických a

⁶² Rozhodnutí New Zealand appeal court, 2013.

⁶³ Hall Street Associates, L.L.C. v. Mattel, Inc., United States Supreme Court, 2008.

⁶⁴ Greenberg S., Kee Ch., Weeramantry R., *International commercial...*, op. cit. sub 58, s. 415-424.

právních otázek případu pod Modelovým zákonem UNCITRAL jako právem aplikujícím se k této doložce.

Aby se strany vyhnuly takovému problému, měly by být zvláště obezřetné a měly by se ujistit, že to, co si sjednávají v rozhodčí smlouvě, nebude později zpochybněno jednou ze stran. Mohlo by se stát, že ustanovení o odvolání, které může být pro jednu ze stran velice důležitým ujednáním, nemusí být před soudem uznáno a strana nakonec skončí s rozhodčím řízením v podobě, ke které neměla v úmyslu se zavázat.

6. NEPLATNÉ ROZHODČÍ SMLOUVY

V praxi se nejednou stává, že si strany sjednají rozhodčí smlouvu, která je posléze posouzena jako neplatná. Tato neplatnost může být způsobena různými důvody, nemusí splňovat předepsanou písemnou formu nebo sporu, který si strany přejí projednat v rozhodčím řízení, může chybět potřebná arbitrabilita apod. V těchto situacích je tedy nutné vyřešit, jaký bude další postup a jak strany mají podobný případ vyřešit.

6.1 Důsledek neplatně sjednané smlouvy

Důsledky vyplývající z neplatnosti rozhodčí smlouvy samozřejmě budou záležet i na tom, kdy ke vznesení námitky vůči platnosti rozhodčí smlouvy dojde. V závislosti na tom existují tedy dvě situace:

- a) ke zpochybnění rozhodčí smlouvy dojde během rozhodčího řízení
- b) rozhodčí smlouva bude zpochybněna žalobou podanou u obecného osudu

6.1.1 Zpochybnění platnosti rozhodčí smlouvy během rozhodčího řízení

K tomuto zpochybnění, jak logicky z názvu vyplývá, dochází v samotném rozhodčím řízení, které bylo zahájeno právě na základě dané zpochybňované smlouvy. Námitku neplatnosti většinou samozřejmě vznáší žalovaná strana. Na postup vznášení námitek vrhá ZRŘ ve svém § 15 odst. 2⁶⁵ určitá omezení. Tato omezení se týkají hlavně časového hlediska námitky a tedy určuje, že je možné zpochybnit platnost rozhodčí smlouvy nejpozději s prvním úkonem v rozhodčím řízení.

Je však nutné rozlišovat, na jakých základech se strana této neplatnosti domáhá. Pokud jde o nesplnění podmínky arbitrability sporu, tato námitka může být vznesena během celého řízení. Důvodem pro překročení obecného omezení § 15 ZRŘ je skutečnost, že arbitrabilita sporu je považována za jednu z nejzákladnějších náležitostí rozhodčí smlouvy, která nemůže být překonána ani dohodou stran. Proto právní úprava dovoluje zpochybnit takto defektní rozhodčí smlouvu v průběhu celého řízení bez ohledu na to, ve kterém stadiu se řízení nachází. Pokud by i rozhodčí soud v řízení pokračoval, mělo by to fatální následky pro samotný vydaný rozhodčí nález, a jak už jsem v kapitole 4.1 zmínila, takový nález by musel být zrušen. V takovém případě se samozřejmě nepřihlíží ani k tomu, jestli druhá strana s takovým nálezem souhlasila či nikoliv⁶⁶.

⁶⁵ LISSE, L., *Zákon o rozhodčím řízení...*, op. cit. sub 24, s. 350.

⁶⁶ Klein B., Doleček M., *Rozhodčí řízení...*, op.cit. sub 28, s. 30-31.

Jinou situací je napadení neplatnosti smlouvy z jiných důvodů, např. nedostatku formy či jiné náležitosti mimo arbitrabilitu. V těchto případech se uplatní zmiňovaný § 15 odst. 2 ZRŘ a pokud strana nedodrží časovou podmínku tam uvedenou, rozhodčí soud by měl později podanou námitku zamítnout. Jestli tedy nedojde ke zpochybnění smlouvy s prvním úkonem v samotném řízení, posuzuje se tato situace jako dodatečný souhlas strany dán konkludentně a není cesty, jak se neplatnosti smlouvy dovolat. Ustanovení § 33 odst. 1 ZRŘ dále stanovuje, že ani obecný soud nemůže zrušit nálezný vydaný na základě rozhodčí smlouvy, které neplatnosti se strana dovolává z důvodu jiného než nedostatku arbitrability⁶⁷.

Rozhodčí soud má pravomoc tuto neplatnost projednat na základě pravomoci, která je mu dána § 15 odst. 1 ZRŘ, neboť stanovuje, že rozhodci jsou oprávněni rozhodovat o své pravomoci.

6.1.2 Žaloba na určení neplatnosti rozhodčí smlouvy

Podání žaloby u obecného soudu je druhou možností, jak se dovolat neplatnosti rozhodčí smlouvy. Co se týče věcné a místní příslušnosti obecného soudu, ta se řídí § 41 ZRŘ, který určuje příslušnost takového soudu, který by byl příslušný, pokud by rozhodčí smlouva neexistovala.

Touto žalobou se strana domáhá prohlášení rozhodčí smlouvy za neplatnou a proto se jedná o určovací řízení. Žalobce může namítat, že smlouva nebyla uzavřena platným způsobem, a protože se tedy jedná o určovací řízení, musí samozřejmě dokázat svůj naléhavý právní zájem na dané věci.

V situaci, kdy strana sporu skutečně podá žalobu u obecného soudu domáhajíc se neplatnosti rozhodčí smlouvy, je nutné posoudit vztah mezi tímto civilním řízením a zahájeným rozhodčím řízením. Úprava tohoto případu je zahrnuta také v OSŘ, konkrétně v § 106 odst. 3. OSŘ⁶⁸, které stanovuje, že při zahájení rozhodčího řízení, které započalo dříve než to civilní, soud musí toto řízení přerušit a vyčkat na výsledek rozhodčího řízení. Co však v případě, kdy je rozhodčí řízení zahájeno až potom, co byla jednou ze stran podána žaloba u obecného soudu? Tuto opačnou situaci zákon nezmiňuje. Obecný soud nemusí řízení přerušovat, neboť ho k tomu nenutí žádný právní předpis. Stejně je to ale i u rozhodčího soudu, který rovněž nemá povinnost řízení přerušovat. Rozhodčí soud by teoreticky mohl pokračovat v řízení a vydat rozhodčí nález. Pokud by ale obecný soud došel k závěru, že v daném sporu neexistuje platná rozhodčí smlouva, tento nález by musel být zrušen a proto se tento postup zdá nelogický. V praxi tedy dochází k tomu, že rozhodci přeruší řízení a vyčkají na rozhodnutí obecného soudu⁶⁹.

⁶⁷ Klein B., Doleček M., *Rozhodčí řízení...*, op.cit. sub 28, s. 30-31.

⁶⁸ Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁹ Klein B., Doleček M., *Rozhodčí řízení...*, op.cit. sub 28, s. 32-33.

6.2 Vadné rozhodčí smlouvy v mezinárodní obchodní arbitráži

Základními defekty rozhodčích smluv v mezinárodním styku jsou hlavně rozporuplnost, neurčitost a neúčinnost. Námitka, že smlouva trpí jedním z těchto defektů, se vznáší v případě, že druhá strana iniciuje řízení u národního soudu.

6.2.1 Rozporuplnost rozhodčí smlouvy

Ve smlouvách, kde je zjevná určitá rozporuplnost jednotlivých ustanovení, většina národních soudů aplikuje přístup, že tuto smlouvu považuje za platnou, jen aby vyhověli generálnímu úmyslu stran. Tím je právě vstoupení do arbitráže. Takovými soudy jsou např. národní soudy ve Velké Británii, protože uznávají rozporuplné smlouvy či doložky. V těchto případech uplatňují tzv. *blue-pencil doctrine*, co znamená vyškrtnutí kontradiktorního ustanovení ze smlouvy tak, aby byl hlavní úmysl stran týkající se arbitráže zachován.

Z tohoto přístupu vyplývá, že i rozporuplná doložka může být považována za platnou, je však nutné posoudit separabilitu ustanovení, které koliduje s úmyslem stran vstoupit do arbitráže. Pokud je toto ustanovení dostatečně separované od hlavního úmyslu, může být klidně vyškrtuto bez toho, aby byl hlavní úmysl nějak poškozen. Většinou se to bude týkat rozhodčích smluv, které v sobě nesou i možnost odvolání se k národním soudům, jak už jsem zmiňovala v kapitole 5.3.

Příkladem rozporuplného ustanovení, které nemůže být vyškrtuto bez toho, aby byl úmysl podrobit se arbitráži poškozen, je situace, kdy se strany dohodly na vstoupení do arbitráže pod podmínkou možnosti odvolání se k národním soudům po vydání nálezu. Pokud soud shledá neplatnost takového ustanovení z důvodu rozporu s aplikovaným právem, nemůže jej jen tak vyškrtnout, neboť strany by bez tohoto ustanovení do arbitráže nevstoupily a celá rozhodčí smlouva musí být shledána neplatnou⁷⁰.

6.2.2 Neurčitost rozhodčí smlouvy

Co se týče neurčitosti rozhodčích smluv, národní soudy k tomuto problému přistupují podobně jako v prvním případě. Aplikací pro-arbitrážní politiky se snaží tedy udržet platnost rozhodčích smluv za každou cenu. Neurčitost je však závažným problémem v těch situacích, kdy je tak široká, že není možné jednoznačně sledovat cíl dané smlouvy. Samozřejmě, záleží i od národního soudu, jak k takové rozhodčí smlouvě přistoupí. Německé soudy uznaly i smlouvy, které měli od určitosti daleko. Za platné totiž považovaly i rozhodčí smlouvy, které odkazovaly k Mezinárodnímu

⁷⁰ Blackaby N., Partasides C., Redfern A., Hunter M., *Redfern and Hunter...*, op. cit. sub 26, s. 146.

arbitrážnímu soudu v Rakousku, vycházejíc z toho, že strany pravděpodobně měly na mysli Rozhodčí soud Rakouské spolkové hospodářské komory.

Z času na čas se však soudy potýkají i se smlouvami, které jsou tak neurčité, že není možné z nich vyvodit, co vlastně strany měly v úmyslu. Příkladem může být např. formulace:

- *V případě jakéhokoliv nevyřešeného sporu, bude věc odkázána k Mezinárodní obchodní komoře.*
- *Všechny spory v souvislosti se současnou smlouvou mají být v první instanci podrobeny arbitráži.*

Problémem v první možnosti není ani tak reference k arbitrážnímu centru, než fakt, že v této doložce chybí jakékoliv upřesnění, jakým způsobem by tyto spory měli být vyřešeny. Také chybí specifikace právního vztahu, ze kterého dané spory můžou vzniknout.

Druhá formulace doložky stanovuje arbitráž jako první instance, chybí v ní však odkaz na arbitrážní tribunál, který by tyto spory měl rozhodnout.

6.2.3 Neúčinnost rozhodčí smlouvy

NYÚ ve svém čl. 2 odst. 3 stanovuje:

“Soud Smluvního státu, u něhož byla podána žaloba v záležitosti, o níž strany uzavřely dohodu ve smyslu tohoto článku, odkáže strany na rozhodčí řízení k žádosti jedné z nich, ledaže zjistí, že zmíněná dohoda je neplatná, neúčinná nebo nezpůsobilá k použití.”⁷¹

Formulace ustanovení o neplatnosti smlouvy je nutno vykládat jako referující k rozhodčí smlouvě, protože, jak už jsem uvedla, neplatnost hlavní smlouvy nemusí zákonitě způsobit i neplatnost samotné rozhodčí doložky.

Na první pohled se však může zdát těžké rozlišit význam neúčinnosti smlouvy a její nezpůsobilosti k použití. Neúčinnosti se myslí situace, kdy smlouva zanikla, takže není možné, aby způsobovala nějaký právní efekt. Zaniknout může z několika důvodů, strany si jí např. ujednaly pouze na přesně stanovené období a do arbitráže vstoupily až po uplynutí této doby. Taky to může být způsobeno tím, že strany implicitně vzaly rozhodčí smlouvu zpět⁷².

Rozhodčí smlouva nezpůsobilá k použití pak znamená, že z ní není možné např. určit, jakým

⁷¹ Vyhláška č. 74/1959 Sb., ze dne 6. listopadu 1959 o *Úmluvě o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů*, čl.2 odst. 3.

⁷² Blackaby N., Partasides C., Redfern A., Hunter M., *Redfern and Hunter...*, op. cit. sub 26, s. 146-149.

způsobem jmenovat rozhodce.

6.2.4 Napadení platnosti rozhodčí smlouvy- princip competence-competence

V případě, kdy jedna ze stran sporu napadne platnost rozhodčí smlouvy, napadá tím vlastně jurisdikci tribunálu, neboť bez platné smlouvy neexistuje jeho pravomoc, a ten tedy nemůže daný spor projednat.

Stejně jako ZRŘ ve svém § 15 uděluje rozhodčímu soudu oprávnění projednat vlastnou pravomoc, je toto pravidlo inkorporováno i do Modelového zákona UNCITRAL, konkrétně do čl. 21, které stanovuje, že tribunál má právo rozhodovat o námitkách vznesených vůči jeho jurisdikci. Článek zahrnuje i oprávnění tribunálu zabývat se námitkami neplatnosti či neexistence jak rozhodčí doložky, tak samostatné rozhodčí smlouvy.

Tento princip je v mezinárodní obchodní arbitráži znám jako princip kompetence (tzv. *competence-competence*).

Procesní pravidla ICC vyjadřují komplexnější postoj. V případě vznesení námítky týkající se jurisdikce tribunálu, následuje dvoustupňové řízení. V prvním stupni, pokud se námitka týká neplatnosti či neexistence rozhodčí smlouvy, se ICC musí přesvědčit o jasné existenci takové smlouvy. Pokud je toto řízení úspěšné, přistupuje se k řízení posuzující jurisdikci tribunálu.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že existují dva základní elementy principu kompetence. Tribunál nejdřív musí mít udělené oprávnění posuzovat svou vlastní pravomoc a skutečnost, že rozhodčí doložka je dostatečně oddělena od hlavní smlouvy, takže může být projednána tribunálem⁷³.

Tento postup referuje k situaci, kdy je pravomoc po prvé zpochybněna před samotným tribunálem. Co však nastává, pokud strana sporu podá žalobu u národního soudu místo toho, aby vstoupila do arbitráže? Této otázce jsem se věnovala dříve v kapitole posuzující situaci v České republice, teď je však na místě vypořádat se s tímto problémem na mezinárodní úrovni.

Touto situací se zabývá už výše zmiňován čl. 2 odst. 3 NYÚ. Soud má tedy právo projednat spor, pokud shledá, že rozhodčí smlouva je neplatná, neúčinná či nezpůsobilá k použití. Podobnou formulaci nabízí i čl. 8 Modelového zákona UNCITRAL, když stanoví, že soud je povinen odkázat strany k arbitráži, jenom pokud by nerozhodl o tom, že rozhodčí smlouva je neplatná. Tato formulace tedy navrhuje postup, podle kterého soudy rozhodnou, jestli existuje pravomoc tribunálu spor projednat či nikoliv.

Jak se však ve francouzské judikatuře v poslední době ukazuje, postup by možná měl být zcela jiný. V případě *American Bureau of Shipping* bylo řízení zahájeno před obecnými soudy,

⁷³ Blackaby N., Partasides C., Redfern A., Hunter M., *Redfern and Hunter...*, op. cit. sub 26, s. 344-350.

žalovaný však vznesl námitku, že soud nemá pravomoc tento spor projednat, neboť mezi stranami existuje platně uzavřena rozhodčí smlouva. Soud tuto námitku zamítl, odvolací soud však rozhodl, že v takovém případě by strany opravdu měly být odkázány k arbitrážnímu tribunálu, který by měl rozhodnout o tom, zda opravdu mají pravomoc zabývat se tímto sporem. Odvolací soud ještě upřesnil, že by národní soudy měli uznat svou pravomoc jenom v případech, kdy je z rozhodčí smlouvy zjevné, že je neplatná či neúčinná.

Z rozhodnutí francouzských soudů tedy vyplývá, že posouzení rozhodčí smlouvy národním soudem by mělo být do určité míry omezeno. Nemělo by to být určité posouzení celého případu, od začátku do konce. Soud by měl strany odkázat k arbitráži hned, jak je vznesena námitka existence platné rozhodčí smlouvy anebo přiznat svou vlastní kompetenci, pokud by bylo zřejmé, že tato smlouva je očividně neplatná či neúčinná⁷⁴.

⁷⁴ Newman L. W., Hill R.D., *The Leading Arbitrator's Guide to International Arbitration*, New York: JurisNet, LLC, 2008, s. 106-110.

7. PLATNÁ ROZHDOČÍ SMLOUVA A JEJÍ ÚČINKY

Platně uzavřená rozhodčí smlouva zakládá určité právní účinky pro strany, které do ní vstoupí. Důležitým se stává v tomto případě i aspekt vynucení takových účinků. Strany jsou v první řadě způsobilé tuto smlouvu uzavřít, spor, který si přejí vyřešit v rozhodčím řízení je arbitrabilní a rozhodčí smlouva také splňuje zákonem předepsanou formu písemnosti.

V předcházející kapitole jsem uvedla neplatné rozhodčí smlouvy, jejich vady a hlavně důsledky takto uzavřené dohody. Jaký účinek má však smlouva, která splňuje esenciální náležitosti? Odborná literatura rozlišuje dva druhy účinku, a to pozitivní a negativní. Zejména se jedná o :

- závazek stran podrobit svůj vymezený spor rozhodčímu řízení
- vznik pravomoci rozhodce daný spor projednat a rozhodnout
- zánik pravomoci obecného soudu, který by jinak tento spor rozhodoval
- povinnost soudu odkázat strany k rozhodčímu řízení při vznesení námitky existence platné rozhodčí smlouvy (to platí pouze v případě, že soud neshledá takovou smlouvu neplatnou či neúčinnou)⁷⁵

7.1 Závazek podrobit spor rozhodčímu řízení

Prvním a základním účinkem rozhodčí smlouvy je vznik povinnosti stran vstoupit do rozhodčího řízení. To však jenom pod podmínkou, že je smlouva platně uzavřena podle práva, které se na ní aplikuje a také podle mezinárodních úmluv, které přiznávají rozhodčí smlouvě právní účinky. Takovou úmluvou je typicky Newyorská Úmluva o uznání a výkonu rozhodčího nálezu.

Tato dohoda zahrnuje povinnost účastnit se rozhodčího řízení v dobré víře za spolupráce obou stran přesně tak, jak si to v této smlouvě strany ujednaly. Účast v tomto typu řízení zahrnuje veškeré procesní aspekty jako jmenování rozhodců, souhlas s postupem samotného řízení, jeho dodržení a nakonec uznání a podrobení se finálnímu nálezu. Přesné kontury celého řízení či povinností stran jsou však neustálené. Vychází se částečně i z toho, že strany mají právo modifikovat a upravovat si tyto povinnosti podle vlastní vůle. Autonomie vůle stran je nakonec jednou z nejzákladnějších vlastností rozhodčího řízení⁷⁶.

Co se však stane v případě, že se jedna ze stran rozhodne tento závazek nerespektovat? Právo v takovém případě rozeznává určité mechanismy, které chrání tento závazek před situacemi, že se jedna ze stran začne tomuto závazku bránit. Taková situace může nastat v případech, kdy

⁷⁵ Rozehnalová N., *Rozhodčí řízení...*, op.cit. sub 5, s. 192-193.

⁷⁶ Born G., *International arbitration...*, op. cit. sub 9, s. 58-60.

většinou žalovaný ztěžuje jmenování rozhodců. Právo proto musí upravovat postup řízení, jak daného rozhodce určit. Podobné je to i se situací podání žaloby u obecného soudu a to i přes existenci závazku stran podrobit se rozhodčímu řízení. Zákon musí přijít s určitými podmínkami stanovujícími postup zastavení řízení apod.

7.2 Založení pravomoci rozhodce

Skutečnost vzniku závazku podrobit se rozhodčímu řízení zakládá vznik pravomoci rozhodce daný spor projednat a rozhodnout. Jak už bylo výše zmíněno, strany mají právo sjednat si své vztahy v rámci rozhodčího řízení podle své vůle. Právě proto rozhodují i o tom, jak budou jednotliví rozhodci jmenováni. Někdy se může stát i to, že si strany přímo v této smlouvě ujednají jméno konkrétního rozhodce. Není však vyloučena ani skutečnost, že strany ustanovení o rozhodci ve smlouvě opomenou. Pokud však určí alespoň rozhodčí instituci, která bude oprávněna posuzovat jejich spor, aplikují se procesní pravidla dané instituce. Ta podle nich určí způsob, jak tribunál či jediného rozhodce jmenovat. V případech, kdy v rozhodčí smlouvě chybí odkaz na jakoukoli instituci oprávněnou spor slyšet, vyvstává otázka, jestli je taková smlouva vůbec platná, s čím jsem se zabývala právě v šesté kapitole.

7.3 Zánik pravomoci obecného soudu

Rozhodčí smlouva má taky negativní účinky, které jsou odrazem účinků pozitivních. Právě tím, že se strany dohodnou na rozhodčím řízení, berou tak pravomoc soudů daný spor slyšet.

Čl. 2 odst. 1, 3 NYÚ vyžaduje od států rozeznání rozhodčí smlouvy a odkázání těchto stran na rozhodčí řízení. Právě tyto ustanovení vynucují negativní účinek platně uzavřené dohody, protože požadují odmítnutí řádného civilního řízení. Modelový zákon UNCITRAL rovněž obsahuje podobné ustanovení zmiňované dříve, konkrétně v čl. 8, když požaduje od národních soudů, aby strany při existenci platné dohody odkázaly k arbitráži. Toto ustanovení se přitom neaplikuje pouze na mezinárodní arbitráž, ale i na vnitrostátní rozhodčí řízení.

Rozhodčí smlouva většinou není formulována ve znění, že by všechny spory měly být podrobeny rozhodčímu řízení s tím, že vylučují pravomoc soudů. Tento předpoklad je však vyvozen implicitně. Vychází se z toho, že cílem tohoto řízení je soustředit spory stran před jednotným fórem, které vydá finální rozhodnutí. Skutečnost, že by byl zároveň povolen proces i před řádným soudem, by pak zmařil účel celého rozhodčího řízení.

Některé právní řády stanovují, že soud má právo pokračovat v civilním řízení, pokud je smlouva neplatná či neúčinná. Typicky jsou to většinou právní řády států patřících pod common law, kdežto u ostatních států, zejména jak už jsem zmiňovala Francouzsku či např. v Německu,

legislatura vyžaduje, aby soudy zamítly svou pravomoc a přenechaly rozhodování rozhodčí instituci⁷⁷.

⁷⁷ Born G., *International arbitration*..., op. cit. sub 9, s. 61-63.

8. ZÁNİK ROZHODČÍ SMLOUVY

V mnoha případech je rozhodčí smlouva tvořena ve formě doložky obsažené ve smlouvě hlavní. Právě proto se často řeší otázka, zda zánik hlavní smlouvy může způsobit automaticky i zánik samotné rozhodčí doložky. Vychází se však z principu autonomního postavení takové doložky a proto se ustálil pohled, že zánik smlouvy hlavní automaticky nezpůsobuje i zánik rozhodčí doložky v ní obsažené. Kdy ale potom taková doložka zaniká?

Rozhodčí doložka či samostatně stojící rozhodčí smlouva zanikají z důvodů, které se jí přímo dotýkají. Tyto důvody mohou být následující:

- Strany se po uzavření rozhodčí smlouvy dohodnou na jejím zrušení (je přítom dáno, že dohoda o zrušení této smlouvy musí splňovat stejnou formu, jaká se vyžaduje pro samotnou rozhodčí smlouvu, tedy musí být taky písemná)
- V případě, že byla smlouva sjednána na určitou dobu, zaniká po uplynutí této doby (reálně se takové smlouvy často nevyskytují, protože jsou značně nepraktické a nebezpečné. V případě, že by doba platnosti vypršela uprostřed posuzování sporu v rozhodčím řízení, rozhodci by tak pozbyli své pravomoci a nemohli by v daném případě vydat žádný závazný nález.)
- Zánik smlouvy v případě odmítnutí mandátu rozhodcem či úmrtí rozhodce bez sjednání náhradního postupu jmenování (Týká se rozhodčího řízení ad hoc, ve kterém si strany ve smlouvě sjednaly konkrétního rozhodce.)
- Zánik smlouvy může nastat taky v případě, že strany o daných sporech uzavřely smír
- Zrušení rozhodčího nález vydaného na základě rozhodčí smlouvy, která byla posouzena jako neplatná
- Rozhodnutí soudu o tom, že rozhodčí smlouva je neplatná
- Vyjimečným případem může být i situace, kdy jedna ze stran iniciuje řízení u obecného soudu a to i přes existenci závazku vstoupit do rozhodčího řízení a druhá strana nevznesla námitku platně uzavřené rozhodčí smlouvy⁷⁸

8.1 Postup rozhodčí smlouvy

Tato problematika se dočkala určitého vyjasnění na mezinárodní úrovni. Obecně se má za to, že v případě postupu práv a závazku ze smlouvy hlavní, se přenáší i rozhodčí doložka obsažena v této

⁷⁸ Růžička K., *Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem...*, op.cit. sub 4, s. 46-47.

smlouvě, protože doložka zakládající povinnost alternativního způsobu řešení sporu tvoří součást práva, které je postupované.

Jednotlivé právní řády však zaujaly různé postoje. Mnohokrát zmiňované Francouzsko, či dokonce i Slovensko, souhlasí s postojem sdíleným na mezinárodní úrovni.

Dalším postojem je však i to, že by se měl vyžadovat určitý explicitní souhlas s přenosem rozhodčí doložky spolu s daným právem. Tento přístup je blízký hlavně švédské právní úpravě.

Česká republika upravuje tuto problematiku v ZRR, konkrétně v § 2 odst. 4, když stanovuje, že rozhodčí smlouva přechází na právního nástupce, strany však mají právo dohodnout se i jinak. Pořád ale není vyřešena otázka aplikovatelného práva v případě takového postupu. Odborná literatura stanovuje, že je možné aplikovat jak právo *lex arbitri*, tak právo, kterým se řídí samotná rozhodčí smlouva, či popř. právo, podle kterého se daný závazek postupuje⁷⁹.

Úprava této problematiky je však závislá na legislativě toho kterého státu, a proto by se strany měly zaměřit na jednotlivá ustanovení zákona státu, ve kterém k takovému postupu dochází.

⁷⁹ Rozehnalová N., *Rozhodčí řízení...*, op.cit. sub 5, s. 195-196.

ZÁVĚREM

Dohoda stran o vstoupení do rozhodčího řízení, jak z předcházejících kapitol vyplývá, tvoří základní kámen celého řízení. Tato smlouva uzavřená mezi stranami se dá chápat jako určitý důkaz, zaznamenaný ve formě vyžadované zákonem, kterým strany dokládají, že to, co činí po vzniku sporu, je opravdu to, k čemu se zavázaly.

Tímto dokumentem se strany vzdávají práva na civilní proces a odevzdávají pravomoci rozhodci či rozhodčí instituci, aby spor vyřešila. Bez této dohody by oprávnění rozhodce vůbec nevzniklo, a proto je rozhodčí smlouva tím prvním a zároveň nejdůležitějším aspektem celého rozhodčího řízení.

Na to, aby taková smlouva byla platná, musí splňovat určité právem požadované náležitosti. I když se v praxi ukazuje snaha soudů či tribunálů udržet platnost smluv, kterým chybí určité požadavky, doporučila bych stranám zaměřit se na splnění alespoň těch opravdu nejdůležitějších. Strany pak mají jistotu, že jejich smlouva obsahuje všechno to, co je potřebné na to, aby vznikla pravomoc rozhodce daný spor slyšet. Touto náležitostí je samozřejmě požadavek písemnosti či jinak zaznamenané dohody o vstoupení do rozhodčího řízení. Tak se strany vyhnou možné situaci, že by mohla být existence takové smlouvy vůbec zpochybněna.

Samozřejmě, při sestavování písemné rozhodčí smlouvy je zároveň potřeba dbát i na formulaci a vymezení sporů, které má smlouva pokrývat. Jak už jsem ve své práci uvedla, v praxi se často stává, že žalovaný pro to, aby zdržel rychlé vyřešení sporu, zpochybňuje u obecných soudů rozsah samotné smlouvy a většinou se snaží dokázat, že konkrétní spor přivedený před rozhodce není pokrytý danou rozhodčí smlouvou. Proto je velmi důležité, aby strany dbaly na určitou formulaci.

Někdy se samozřejmě strany nezachrání ani správnou formulaci, pokud spor, který si přejí vyřešit v rozhodčím řízení postrádá dostatek arbitrability, a tedy nemůže být vůbec předmětem v takovém typu řízení.

Jak z této práce vyplývá, rozhodčí smlouva může mít mnoho podob, nejčastěji se však vyskytuje jako doložka, která je inkorporována do hlavní smlouvy. U této formy by strany měly být velmi opatrné, a to hlavně co se týká aplikovatelného práva na danou doložku. Je velmi častým případem, že při všech ostatních ustanoveních rozhodčí doložky zahrnujících místo řízení, jazyk, rozhodčí instituci apod. strany zapomínají na to, že je víc než žádoucí dohodnout se explicitně i na právu, kterým se doložka bude řídit. Nesjednání si takového práva může později způsobit značné problémy, a to hlavně v případech, kdy se jedna ze stran rozhodne zpochybnit platnost takové doložky.

Protože existuje více přístupů a způsobů, kterými dojít k aplikovatelnému právu, může se velmi jednoduše stát, že se na danou doložku bude vztahovat jiné právo než jaké by strany očekávaly. Zejména se to týká případu, kdy se většinou předpokládá, že právo hlavní smlouvy bude aplikovatelným právem i pro rozhodčí doložku. V kapitole zabývající se tímto problémem jsem zdůraznila, jaký odlišný postoj některé soudy v různých případech zaujaly. Proto, že se vychází z autonomního postavení doložky (i když inkorporované do jiné smlouvy) některé soudy posuzují její platnost podle místa, kde k řízení dochází, než aby aplikovaly právo hlavní smlouvy. Samozřejmě, tento problém nabývá více na významu v mezinárodní arbitráži.

V posledních letech se však objevuje problém, že se strany pokoušejí natahovat hranice už i tak široké autonomie a sjednávají si v rozhodčích smlouvách ustanovení, které nejsou vždy v souladu s platným právem. Touto problematikou jsem se zabývala zejména v páté kapitole. Takovým problémem je hlavně ustanovení týkající se možného odvolání se k národním soudům po vydání rozhodčího nálezu.

Na tento problém existuje v současné době mnoho pohledů, někteří autoři se více ztotožňují s názorem, že by stranám mělo být umožněno sjednat si prakticky cokoliv, pokud to výslovně zákon nezakazuje. Dalším pohledem, docela častým, je však to, že takové ujednání může velmi lehko způsobit, že jeden z nejhlavnějších črtů tohoto typu řízení bude jasně potlačen. Tento názor není úplně bez svého smyslu. Jednou z nejfundamentálnějších vlastností jak vnitrostátního rozhodčího řízení, tak mezinárodní arbitráže je rychlost celého procesu, kterého by nebylo možné docílit, kdyby vydaný nález nebyl pro strany závazný a konečný. Ujednání stran o možném odvolání proto může zmařit tento cíl.

Osobně bych v takové situaci budoucím účastníkům rozhodčího řízení doporučila zamyslet se nad tím, co od tohoto typu řízení očekávají. Zda jim opravdu záleží na rychlém vyřešení sporu a jsou ochotny se v případě nálezu vydaného proti nim podrobit tomuto rozhodnutí či nikoliv. Může nastat i situace, kdy jedna strana trvá na rozhodčí doložce, zatím co ta druhá by se ji nejraději vyhnula. Takové případy mohou tedy vést k potřebě modifikovat rozhodčí doložku a ujednat si i mechanismus odvolání se k obecným soudům. Pro platnost takové doložky je pak nutné zaměřit se na jednotlivá ustanovení aplikovatelného práva a ujistit se, že něco takové není zakázáno. Právní řády na to mají různé pohledy. Zatímco některé státy aplikují volnější přístup a jejich rozhodčí zákony připouštějí možnost odvolání, další na tento problém hledí striktně.

Několikrát jsem ve své práci uvedla případy, kdy se strany pokoušely využít svou autonomii a založit tak jurisdikci soudů tam, kde jim byla zákonem odňata. V takových případech je samozřejmě platnost doložky popřena, neboť jak několik soudů rozhodlo, strany nemají právo sjednat si to, co je zákonem omezeno. Proto by si strany měly předem zjistit, zda to, co se snaží

zformulovat ve svých doložkách, je opravdu něco, co nebude později soudem či druhou stranou zpochybněno.

S tímto problémem souvisí i možná neplatnost rozhodčích smluv, která může vykazovat určité problémy a kvůli kterým nebudou strany moct vstoupit do rozhodčího řízení. Tato problematika se netýká jenom situací, kdy strany chápou svou autonomii v širším pojetí, než jaké je zákonem dovoleno, ale i opačné případy, kdy je doložka formulována zcela vágně a neobsahuje ani ty nejdůležitější náležitosti. Znovu podotknu, že je pro strany mnohem efektivnější a čas šetřící, pokud budou dbát na splnění podstatných požadavků rozhodčí smlouvy. Potom se nebudou muset potýkat s problémy týkajícími se nepřesné a neurčité doložky, kdy soudy či rozhodci musí rozhodovat o tom, zda vůbec existuje platně uzavřená rozhodčí smlouva na to, aby měli dostatek pravomoci daný spor rozhodovat.

Někdy mají strany štěstí a soud opravdu uzná podobnou rozhodčí smlouvu či doložku za platnou, je však zcela riskantní spoléhat na otevřený přístup soudu či samotného tribunálu.

Či už se však strany vyhnou podobným problémům s interpretací rozhodčí smlouvy, nebo absolvují řízení o existenci takové smlouvy s pozitivním výsledkem, je nutné poukázat na účinky platné rozhodčí smlouvy. Protože je rozhodčí smlouva prvním krokem vstřícné rozhodčímu řízení, je to i nezákladnější problém, který se v této oblasti řeší.

Po uzavření dohody stran o tom, že jejich spory budou svěřeny určitému rozhodci či rozhodčí instituci, vzniká pravomoc těchto rozhodců spory stran slyšet a poté rozhodnout. Strany proto vstupují do řízení, které jim otevírá mnohé výhody, kterých by se jim v řádném civilním řízení nedostalo. Tyto pozitiva jsou tedy hlavním důvodem, proč se hlavně společnosti v dnešní době obracejí na alternativní způsoby řešení sporů. Není to jen o rychlosti řízení či menších nákladech oproti řízení před obecnými soudy. Společnosti si cení hlavně možnost projednat spor v neveřejném řízení, protože během něj dochází k odhalování obchodních tajemství či *know-how* a to je to, co se většina účastníků tohoto řízení snaží před veřejností uchránit.

Samozřejmě, rozhodčí řízení s sebou přináší i řadu dalších výhod. Jednou z těch nejhlavnějších je i právo odevzdat svůj spor rozhodci, který vlastní určité znalosti v oblasti probírané během samotného řízení. Výhoda, která zcela určitě převyšuje civilní řízení před obecným soudem, berouc do úvahy hlavně různá zaměření firem vstupujících do rozhodčího řízení a spory často vyžadující odborné znalosti.

Když tedy zohledníme všechny důležité aspekty rozhodčího řízení, dá se říct, že rozhodčí smlouva je „výtvor“, který se živí autonomií stran a jeho existence záleží na souhlasu těchto stran. Nesmíme však zapomínat, že na to aby taková smlouva platně vznikla, je potřeba vyhovět i dalším pravidlům určených zákonem.

SEZNAM ZKRATEK

RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
ZRŘ	Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., o občanském soudním řízení, ve znění pozdějších předpisů
LZPS	Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
NYÚ	New Yorská úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů, č. 74/1959 Sb.
UNCITRAL	United Nations Commission on International Trade Law
<i>lex arbitri</i>	právo místa, kde se uskutečňuje arbitráž
op.cit.	<i>opere citato</i>
ICC	International Chamber of Commerce
AAA	American Arbitration Association
LCIA	London Court of International Arbitration
SIAC	Singapore International Arbitration Centre

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Česká literatura

Schelle K., Schelleová I., *Alternativní způsoby řešení obchodních sporů*, Brno-Černá pole: KEY Publishing s.r.o., 2007, s. 179

Růžička K., *Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky*, 2. rozšířené vyd., Pelhřimov: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 254

Rozehnalová N., *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*, 3. aktualizované vyd., Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 399

LISSE, L., *Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů s komentářem*, Praha: Linde a.s., 2012, s. 919

Klein B., Doleček M., *Rozhodčí řízení*, Praha: ASPI, a.s., s. 254

Zahraniční literatura

Born G., *International arbitration: law and practice*, The Netherlands: Kluwer Law International, 2012 s. 480

Blackaby N., Partasides C., Redfern A., Hunter M., *Redfern and Hunter on international arbitration*, 5th edition, New York: Oxford University Press Inc., 2009, s. 727

Greenberg S., Kee Ch., Weeramantry R., *International commercial arbitration: an Asia-Pacific perspective*, Melbourne: Cambridge university press, 2011, s. 543

Newman L. W., Hill R.D., *The Leading Arbitrator's Guide to International Arbitration*, New York: JurisNet, LLC, 2008, s. 858

JUDIKATURA

Judikatura ČR

Nález Ústavního soudu sp. zn. IV.ÚS 435/02 ze dne 22.10.2002

Rozsudek Krajského soudu v Olomouci, sp.zn. 22 Cm 18/2001

Rozsudek Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 10 Cmo 431/98

Zahraniční judikatura

Kaverit Steel Crane Ltd v Kone Corporation, Court of Appeal of Alberta Canada, 1992

C v D, rozhodnutí Court of Appeal, 2007

Newspeed International Ltd v Citur Trading Pte Ltd, High Court of Singapore, 2001

Paklito Investment Ltd a Klockner East Asia Ltd, High Court of Hong Kong, 1993

Hall Street Associates, L.L.C. v. Mattel, Inc., United States Supreme Court, 2008

Gallaway cook Allan v Carr , New Zealand appeal court, 2013